

**Landelijke
Kwaliteitsmonitor
Kinderopvang**

Ervaringen van kinderen in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang

Gecombineerde metingen 2017-2023

Pauline Slot

Merel Breedevelt

Vaso Tiliopoulou

Bodine Romijn

IJsbrand Jepma

Paulien Muller

Paul Leseman

Universiteit Utrecht

Ervaringen van kinderen in de kinderdagopvang, peuteropvang, en buitenschoolse opvang

Analyses op basis van de gecombineerde
gegevens metingen 2017-2023

Voorwoord

In dit nieuwe rapport van het consortium van de Universiteit Utrecht en Sardes besteden we aandacht aan de ervaringen van individuele kinderen in de Nederlandse kinderopvang 2017-2023. Met de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) meet het consortium vanaf 2017 de kwaliteit in de vier typen kinderopvang in Nederland: kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Dit rapport gaat over de ervaringen van kinderen die zijn geobserveerd op basis van filmopnamen. Dit rapport richt zich op de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang omdat de filmopnamen alleen in deze opvangtypen zijn gemaakt.

Zonder de welwillende medewerking van vele kinderopvangorganisaties en -medewerkers was de uitvoering van dit onderzoek onmogelijk geweest. Daarom willen wij allereerst grote dank uitspreken aan alle pedagogisch medewerkers die de observatoren gastvrij hebben ontvangen en aan alle leidinggevendenden van kinderopvangorganisaties die dit mede mogelijk hebben gemaakt.

Daarnaast zijn wij blij met de grote flexibiliteit en inzet waarmee het observatorenteam door het hele land locatiebezoeken heeft afgelegd en beeldmateriaal heeft verzameld in de afgelopen jaren. Verder bedanken wij – in alfabetische volgorde – onze kundige videocodeurs: Lotte Baten, Pien Berens, Janne van den Berg, Anne Roos Bergwerff, Maaïke Bronkhorst, Tessa Brouwer, Janne Brugmans, Lotte Budding, Liza Cremers, Sanne Dirkse, Laura van der Gaag, Julie Anne de Groot, Joyce ter Heide, Tess van der Heide, Marith Hekkert, Desiree Hoogenboom, Sjoerd Houweling, Thao Khong, Karlijn Kolmschot, Valérie Kremer, Lieke Leutscher, Anne Milder, Lotte van Munster, Nena Nelissen, Lisa van Oosterom, Marloes Oosterwegel, Lisa Pap, Puck Prevaes, Arissa Riemens, Esmee Rouvoet, Vanessa Russo, Dieuwertje Schaafsma, Esther Schelvis, Fleury Simons, Jolien Smit, Lieke Snellink, Anne Stevers, Sandra van Horne, Esmee Verheem, Christina van Vliet, Sandra Vermeulen, Saskia Vermeulen, Lotte Werner, Margreet Wijmans, Paola Rijs Zamorano.

Binnen de Universiteit Utrecht heeft Merel Bredeveld een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de LKK, in termen van toezien op de kwaliteit van de verzamelde data en de begeleiding van observatoren in het veld. Vaso Tiliopoulou heeft een grote rol gespeeld in de analyses van de kinddata. Binnen Sardes coördineerde Tanja Tahalele het veldwerk in alle opzichten, zoals het aansturen van het matchmakersteam, de afstemming met het observatorenteam, het beheren van het informatieverwerkingssysteem en de nieuwskanalen. Samen met Patricia Bansie was zij tevens verantwoordelijk voor het blurren van het filmmateriaal.

Dank ook aan het Kohnstamm Instituut en het NCKO voor de flexibele samenwerking bij het coderen van de video-opnamen die in het kader van de LKK zijn gemaakt.

Op verzoek van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is een klankbordgroep ingericht die structureel meedenkt met het LKK-team. Ook dit jaar weer hebben de leden van de klankbordgroep op constructieve wijze bijgedragen aan het duiden van de LKK-resultaten, het doorspreken van enkele opvallende bevindingen en het formuleren van speerpunten voor

verder onderzoek. In de klankbordgroep zijn de volgende organisaties vertegenwoordigd: Brancheorganisatie Kinderopvang, Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang, Sociaal Werk Nederland, BOinK, Voor Werkende Ouders, GGD GHOR Nederland, Onderwijsinspectie, VNG, NJi, Expertisecentrum Kinderopvang, Universiteit Leiden, PPINK, Nysa, BVOK en KNGO.

Tot slot bedanken we onze opdrachtgevers vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor de prettige samenwerking.

Vanuit de LKK zien we dat de kinderopvangsector nog steeds druk ervaart, met name door personeelstekorten. We realiseren ons dat meedoen aan onderzoek om die reden soms als belastend wordt ervaren, zeker wanneer er videodata verzameld worden. Daarom waarderen we het des te meer dat al deze kinderopvangorganisaties hun deuren hebben geopend voor ons. De nieuwste LKK-bevindingen geven een ander perspectief op kwaliteit, namelijk door de ogen van een kind. De komende periode zullen we deze inzichten verder uitbouwen en delen met eenieder die zich betrokken voelt bij de kinderopvang.

Pauline Slot, Bodine Romijn & Paul Leseman (Universiteit Utrecht),
IJsbrand Jepma & Paulien Muller (Sardes)

Inhoud

Voorwoord.....	5
Samenvatting.....	9
Ervaringen van individuele kinderen	9
Welbevinden, speel/werkhouding, en gedrag van kinderen.....	10
Wat draagt bij aan welbevinden, speel/werkhouding, en gedrag van kinderen?	11
Het individuele perspectief en het groepspectief	11
Conclusie.....	12
1. Inleiding	14
1.1 Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK)	14
1.2 Ervaringen van kinderen	15
1.3 Leeswijzer.....	16
2. Onderzoekopzet	17
2.1 Dataverzameling	17
2.1.1 Procedure videoselectie	17
2.2 Steekproef.....	18
2.3 Meetinstrumenten op kindniveau	18
2.3.1 InCLASS Toddler en Pre-K	19
2.3.2 Nieuwe Welbevinden schaal	21
2.4 Andere meetinstrumenten	22
2.4.1 Observatie-instrumenten voor de hele groep.....	22
3. Individuele interacties van kinderen.....	24
3.1 Observaties met de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K.....	24
3.2 Observaties met de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K – verschillen tussen activiteiten	25
3.3 Samenvattend beeld van de individuele ervaringen van kinderen.....	28
4. Welbevinden, speel- werkhouding en gedrag	29
4.1 Welbevinden	29
4.2 Welbevinden – verschillen tussen activiteiten.....	30
4.3 Speel/werkhouding en gedrag	32
4.4 Speel/werkhouding en gedrag – verschillen tussen activiteiten.....	33
4.5 Samenvattend beeld welbevinden, speel/werkhouding en gedrag	35
5. Wat draagt bij aan welbevinden, speel/werkhouding en gedrag?	36
5.1 Samenhang tussen individuele interacties en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag.....	36
5.2 Groepsobservaties met de CLASS en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag.....	37
5.3 NCKO-interactievaardigheden en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag.....	39
5.4 Groepsobservaties met de ECERS-R en BSO schaal en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag	40
5.5 Samenvattend beeld kwaliteit en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag.....	42
6. Kwaliteit vanuit het individuele en het groepspectief	44

6.1	Groepsobservaties met de CLASS en individuele interacties van kinderen	44
6.2	NCKO-interactievaardigheden en de individuele interacties van kinderen	45
6.3	Groepsobservaties met de ECERS-R en BSO schaal en de individuele interacties van kinderen	47
6.4	Samenvattend beeld kwaliteit vanuit het individuele en het groepspectief	49
7.	Integrale beschouwing op kwaliteit.....	51
7.1	Groepsvariantie in de individuele ervaringen van kinderen	51
7.2	Verschillen in individuele interacties van kinderen	53
7.3	Welbevinden en gedrag	54
7.4	Concluderende beschouwing.....	56
	Referenties	57
	Appendix 1.....	59
	Achtergrond en definitie Welbevinden	59
	Frequentieverdeling van de indicatoren	60
	Betrouwbaarheid en validiteit	61
	Betrouwbaarheid	61
	Begripsvaliditeit.....	62
	Criteriumvaliditeit	66
	Conclusie.....	72
	Appendix 2.....	73
	Colofon	76

Samenvatting

Meestal zegt proceskwaliteit in de kinderopvang iets over de kwaliteit *van de groep*. Ook het meten van deze kwaliteit wordt vaak gedaan met groepsobservaties. Maar daarbij blijft **mogelijke variatie binnen de groep** onderbelicht. Individuele kinderen in de groep kunnen verschillende ervaringen hebben, blijkt ook uit eerder onderzoek. Dus kijken naar **kwaliteit op basis van de ervaringen van individuele kinderen geeft een aanvullend perspectief op kwaliteit**. Daarom heeft de LKK ook individuele kindobservaties gedaan op basis van ruim 3800 video's.

Sinds 2017 wordt in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de kwaliteit van de kinderopvang in Nederland jaarlijks in beeld gebracht door een consortium van de Universiteit Utrecht en Sardes onder de naam *Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang* (LKK). De LKK brengt in ieder geval tot en met 2025 jaarlijks de kwaliteit in kaart van de kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. **Dit rapport richt zich op de ervaringen van individuele kinderen, zoals de interacties die zij hebben met medewerkers en leeftijdsgenoten, hun welbevinden, speel/werkhouding en gedrag in de kinderopvang**¹. Het rapport beschrijft eerst de individuele interacties die kinderen hebben, gevolgd door uitkomsten van hun welbevinden, speel/werkhouding en gedrag. Daarna kijken we welke aspecten bijdragen aan de kinduitkomsten: individuele interactiekwaliteit of ook de groepskwaliteit. Vervolgens beschrijven we de samenhang tussen de kwaliteit zoals ervaren door individuele kinderen en de groepskwaliteit. Tot slot, is er een algehele beschouwing van de resultaten.

Ervaringen van individuele kinderen

We hebben gekeken naar de interacties die kinderen hebben met de pedagogisch medewerkers en met andere kinderen². **Wanneer kinderen positieve interacties hebben, zoeken ze de ander graag op, hebben ze plezier, en communiceren ze met anderen, zowel non-verbaal als verbaal**. Kinderen kunnen bijvoorbeeld naar de pedagogisch medewerker toe gaan om een knuffel te krijgen en te laten zien wat ze gebouwd hebben met blokken. Of kinderen zoeken andere kinderen op, kijken naar ze en imiteren hun gedrag, en spelen naast elkaar (jonge kinderen) of met elkaar (oudere kinderen). Er zijn in alle opvangsoorten verschillende soorten situaties geobserveerd. Er zijn 933 kinderen geobserveerd in de kinderdagopvang, 1706 kinderen in de peuteropvang en 1237 kinderen in de buitenschoolse opvang.

Kinderen in de kinderdagopvang en peuteropvang hebben vaker positieve interacties met medewerkers dan kinderen in de buitenschoolse opvang. Verder blijkt dat kinderen in de buitenschoolse opvang vooral interacties met medewerkers hebben tijdens gezamenlijke momenten, zoals eten en drinken of gerichte activiteiten. Voor kinderen in de kinderdagopvang en de peuteropvang maakt de aard van de activiteit niet uit. Zij hebben vergelijkbare interacties tijdens alle geobserveerde situaties.

¹ In de gastouderopvang zijn geen video-opnamen gemaakt en konden de individuele ervaringen van kinderen dus niet vastgelegd worden.

² op basis van de inCLASS Toddler en Pre-K

In kinderdagopvang- en peuteropvanggroepen zijn er meer interacties met pedagogisch medewerkers dan interacties tussen kinderen onderling. In buitenschoolse opvanggroepen komen beide gemiddeld even vaak voor. Kinderen in de kinderdagopvang en peuteropvang hebben vaker interacties met pedagogisch medewerkers terwijl oudere kinderen meer interacties met andere kinderen hebben.

Het valt op dat er in alle opvangsoorten grote verschillen zijn tussen groepen. Voor alle opvangsoorten geldt dat er **veel variatie is in de mate waarin kinderen positieve interacties hebben met pedagogisch medewerkers.** In sommige groepen hebben kinderen veel positieve interacties met pedagogisch medewerkers, terwijl kinderen in andere groepen geen interacties hebben met pedagogisch medewerkers. Gemiddeld genomen hebben **kinderen soms positieve interacties met pedagogisch medewerkers.** Tevens zijn er – in alle opvangsoorten – groepen waar vrijwel geen interacties tussen kinderen zijn geobserveerd en groepen waar veel interacties zijn tussen kinderen.

Welbevinden, speel/werkhouding, en gedrag van kinderen

Verder is er gekeken naar het welbevinden, de speel/werkhouding (ofwel de mate van betrokkenheid en zelfstandigheid) en het gedrag van kinderen³. **Het welbevinden van kinderen is in alle opvangtypen gemiddeld voldoende-goed, maar er zijn veel verschillen tussen groepen en tussen kinderen⁴.** Er zijn dus kinderen die heel laag scoren op welbevinden. Dit houdt in dat ze geen positieve emoties uiten en zich niet op hun gemak voelen in de sociale en fysieke groepscontext. Dit beeld is hetzelfde in alle opvangsoorten.

Over het algemeen laten de kinderen in een groep soms een goede **speel/werkhouding zien. Dus soms laten kinderen betrokkenheid en zelfstandigheid zien in hun spel of tijdens (routine) activiteiten.** Kinderen in de buitenschoolse opvang laten een betere speel/werkhouding zien vergeleken met kinderen in de kinderdag- en peuteropvang. Dit heeft niet perse iets te maken met de leeftijd van kinderen, want daar zijn de meetinstrumenten op aangepast, maar zegt waarschijnlijk wel iets over de mogelijkheden die kinderen hebben en krijgen. Oudere kinderen krijgen bijvoorbeeld meer zelfstandigheid waardoor ze ook kunnen kiezen om iets anders te gaan doen als ze niet meer geboeid zijn. Er is in alle opvangsoorten wel wat variatie met uitschieters naar boven of beneden. Dat betekent dat er groepen zijn waar de speel/werkhouding van kinderen hoog is, terwijl dat in andere groepen laag is. Verder blijken kinderen de hoogste speel/werkhouding te hebben tijdens creatieve activiteiten. Dit type activiteit is vaker doelgericht (maken van een product) en vindt vaker in kleinere groepjes plaats. Beide kunnen een verklaring zijn voor een betere speel/werkhouding.

Het gedrag dat kinderen laten zien in de groep is over het algemeen goed. Dat betekent dat kinderen weinig conflicten hebben met pedagogisch medewerkers en een goede zelfregulatie laten zien. Kinderen in de peuteropvang laten een iets minder goede zelfregulatie zien en hebben iets meer conflicten, maar het verschil met de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang is klein. Voor de buitenschoolse opvang valt op dat er meer variatie is met grotere

³ op basis van de inCLASS Toddler en Pre-K

⁴ Dit is gebaseerd op in totaal 2206 kindscores, omdat deze schaal voor welbevinden vanaf 2022 gebruikt wordt. Daarvan zijn 485 kindscores in de kinderdagopvang, 1028 kindscores in de peuteropvang en 693 kindscores in de buitenschoolse opvang voor welbevinden

uitschieters naar beneden. **Vooraf tijdens het buitenspelen blijken kinderen in de buitenschoolse opvang meer conflicten te hebben.**

Wat draagt bij aan welbevinden, speel/werkhouding, en gedrag van kinderen?

In alle opvangsoorten hebben **kinderen een hoger welbevinden wanneer zij positieve interacties hebben met medewerkers en/of met andere kinderen.** Voor de kinderdag- en peuteropvang blijken vooral de positieve interacties met de medewerker sterker gerelateerd aan hun welbevinden. Terwijl in de buitenschoolse opvang een hoger welbevinden sterker gepaard gaat met meer positieve interacties tussen kinderen.

Ook de groepskwaliteit hangt samen met het welbevinden van kinderen, hoewel er verschillen zijn tussen de opvangsoorten. **In alle opvangsoorten is het belangrijk dat kinderen eigen inbreng hebben en dat hun autonomie gestimuleerd wordt.** Voor de jongste kinderen staan de medewerkers meer centraal en is het van belang dat zij een **positieve sfeer creëren in de groep, met een duidelijke structuur** waarin ze de brede ontwikkeling van kinderen bevorderen. **Voor de buitenschoolse opvang staan de interacties met leeftijdsgenoten meer centraal. Daarbij kunnen ze wel de ondersteuning van de medewerkers gebruiken,** vooral in het bevorderen van de sociale interactieprocessen in de groep.

Kinderen hebben een betere speel/werkhouding wanneer zij meer positieve interacties hebben met medewerkers en/of met andere kinderen. In de buitenschoolse opvang is de speel/werkhouding wel sterker gerelateerd aan de interacties die kinderen hebben met leeftijdsgenoten dan met medewerkers. Voor de jongere kinderen hangen beide ongeveer even sterk samen met de speel/werkhouding. Zo laten kinderen **in alle opvangsoorten een betere speel/werkhouding zien in groepen met een hogere emotionele en/of educatieve kwaliteit. Voor de buitenschoolse opvang blijkt daarnaast de kwaliteit van de ruimte en inrichting belangrijk.** In groepen met een beter ingerichte ruimte, is de speel/werkhouding van kinderen hoger. Een hogere kwaliteit van de ruimte betekent bijvoorbeeld dat er voldoende ruimte is voor verschillende soorten spel en activiteiten, zowel binnen als buiten. Ook betekent het dat er mogelijkheden zijn voor gevarieerde activiteiten op basis van de leeftijd en behoeften van kinderen.

Hoewel kinderen over het algemeen het gewenste gedrag laten zien en er niet veel variatie is, zijn er wel aspecten van groepskwaliteit die bijdragen aan beter gedrag. Kinderen laten in alle opvangsoorten **meer wenselijk gedrag zien in groepen met een duidelijke structuur.** Het gedrag van kinderen is beter wanneer kinderen zowel **emotioneel als educatief goed ondersteund worden en hun autonomie** kunnen ontwikkelen. Wanneer **kinderen in de peuteropvang en de buitenschoolse opvang meer interacties hebben met andere kinderen zijn er meer conflicten en is hun zelfregulatie minder goed.** Dit vraagt om een goede begeleiding van de interacties, want zo kunnen kinderen leren omgaan met meningsverschillen en conflicten.

Het individuele perspectief en het groepspectief

Hoewel de interacties van kinderen individueel sterk kunnen verschillen, is er een verband met de emotionele en educatieve kwaliteit binnen de groep. In groepen waar individuele kinderen meer interacties hebben met medewerkers, is de geobserveerde emotionele en educatieve kwaliteit van de groep hoger. Daarnaast hebben kinderen in de **buitenschoolse opvang meer interacties met medewerkers in groepen met een hogere mate van**

groepssocialisatie. Dit houdt in dat medewerkers meer aandacht hebben voor alle kinderen in de groep en hier sensitief op reageren.

De individuele interacties van kinderen hangen ook samen met de interactievaardigheden van medewerkers, vooral in het bieden van een duidelijke structuur en veel praten en uitleggen. In alle opvangsoorten zijn **positieve interacties tussen kinderen en pedagogisch medewerkers vooral gericht op verbale ondersteuning en het sturen van gedrag.** Bijvoorbeeld door duidelijke verwachtingen en grenzen te stellen en kinderen hierop aan te spreken. In de peuteropvang en de buitenschoolse opvang hebben kinderen meer positieve interacties met pedagogisch medewerkers wanneer zij meer aandacht hebben voor het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen.

In de kinderdagopvang en de peuteropvang hebben kinderen ook meer positieve interacties met leeftijdsgenoten wanneer de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers beter zijn ontwikkeld. **Bijvoorbeeld wanneer pedagogisch medewerkers de interacties tussen kinderen beter begeleiden, zijn er ook meer positieve interacties tussen kinderen.** In de buitenschoolse opvang is dit anders. Kinderen hebben minder vaak positieve interacties met andere kinderen wanneer de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers beter zijn. Het lijkt erop dat het interactiepatroon in de buitenschoolse opvang betekent dat er óf interacties zijn met medewerkers óf met andere kinderen, maar niet beiden tegelijk.

Tot slot is de kwaliteit van de leefomgeving belangrijk voor de individuele ervaringen van kinderen. **In groepen met een uitgebreider activiteitenaanbod hebben kinderen in de peuteropvang meer positieve interacties met medewerkers. Dit geldt ook voor de buitenschoolse opvang.**

Conclusie

Individuele kinderen ervaren grote verschillen in kwaliteit. Het kijken door de bril van individuele kinderen geeft een ander perspectief op kwaliteit dan het groepspectief en is daarmee complementair. Voor vrijwel alle aspecten van de ervaringen van individuele kinderen blijkt een enorme variatie *binnen* groepen en *tussen* groepen. Dit betreft de interacties die kinderen hebben met pedagogisch medewerkers en met andere kinderen, maar ook hun welbevinden, speel/werkhouding en gedrag. Niet alle kinderen krijgen dezelfde mate van aandacht en stimulering, ook niet binnen dezelfde groep. Voor **sommige kinderen blijkt dat zij vrijwel geen interacties** hebben met de medewerkers en/of de andere kinderen. **Ook voor welbevinden zien we uitersten: er zijn kinderen met een laag welbevinden en kinderen met een hoog welbevinden.** Kinderen die meer positieve interacties hebben met pedagogisch medewerkers, hebben een hoger welbevinden. Het welbevinden is ook hoger naarmate kinderen meer positieve interacties met andere kinderen hebben, vooral in de buitenschoolse opvang. Ook de speel/werkhouding van kinderen is hoger wanneer zij meer positieve interacties hebben met pedagogisch medewerkers en met andere kinderen. **Dus interacties zijn essentieel voor kinderen, voor hun welbevinden maar ook voor de betrokkenheid die ze laten zien in spel en (routine) activiteiten.**

Voor alle opvangsoorten zijn de interacties met de pedagogisch medewerkers essentieel voor hun welbevinden, speel/werkhouding en gedrag. Het is daarbij belangrijk dat pedagogisch medewerkers sensitief op de behoeften van kinderen reageren, hun ideeën volgen en hun autonomie bevorderen, en een duidelijke structuur bieden waarin kinderen weten welk gedrag er van hen verwacht wordt. Voor de buitenschoolse opvang blijkt

daarnaast dat het belangrijk is dat pedagogisch medewerkers variatie aan materialen en activiteiten aanbieden en kinderen uitdagen in hun (denk)ontwikkeling en goede feedback geven. Wanneer pedagogisch medewerkers dit doen, zijn kinderen meer betrokken en zelfstandig, en laten ze meer gewenst gedrag zien.

Ook de interacties tussen kinderen onderling zijn belangrijk. In alle opvangsoorten is het welbevinden hoger wanneer kinderen meer interacties hebben met leeftijdsgenoten. Ook laten kinderen een betere speel/werkhouding zien wanneer er meer interactie is met andere kinderen. In de peuteropvang en de buitenschoolse opvang zijn er ook meer conflicten naarmate er meer interacties zijn tussen kinderen. **Dus de rol van de pedagogisch medewerker is hierin ook van belang om de kinderen te ondersteunen in het goed oplossen van ruzies, het bevorderen van empathie en pro-sociaal gedrag.**

Het individuele kindperspectief en het groepspectief op kwaliteit zijn nauw met elkaar verweven. Het welbevinden van kinderen hangt namelijk samen met de mate waarin de **medewerkers sensitief zijn naar de groep**, de mate waarin er een **positieve sfeer** heerst in de groep en de mate waarin de **interacties tussen kinderen** bevorderd worden. Hieruit kunnen we afleiden dat het bevorderen van het individuele welbevinden van kinderen begint bij het creëren van een goede, positieve sfeer waarbij er aandacht is voor alle kinderen en een sociaal bewustzijn wordt gestimuleerd.

1. Inleiding

1.1 Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK)

De Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) is een langlopend onderzoek naar de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang uitgevoerd door een consortium van de Universiteit van Utrecht en Sardes. Dit rapport bevat de bevindingen van de gecombineerde kwaliteitsmetingen zoals die in 2017 tot en met 2023 hebben plaatsgevonden in de kinderdagopvang, de peuteropvang⁵ en de buitenschoolse opvang in Nederland. De LKK wordt volgens een zogenaamde ‘*rolling sampling*’ methode uitgevoerd, met jaarlijkse metingen in relatief kleine, maar representatieve steekproeven. Door de gegevens van opeenvolgende jaren te combineren, ontstaat geleidelijk één grote steekproef⁶.

Kenmerkend voor de LKK-werkwijze is:

- Het betreft jaarlijkse metingen van 2017 tot en met 2025 volgens een ‘rolling sampling’ model.
- De meting is gericht op alle vormen van kinderopvang, inclusief de gastouderopvang.
- Naast het eerder door het NCKO gehanteerde instrumentarium worden andere instrumenten ingezet om de kwaliteit te meten, zoals de CLASS, InCLASS en uitgebreide vragenlijsten, gericht op de achtergrond en werkbeleving van de medewerkers en organisatiekenmerken.
- Dit verbreedt de manier waarop naar kwaliteit wordt gekeken en maakt internationale vergelijking beter mogelijk.
- Tenslotte ontvangen alle deelnemers een terugkoppeling van de bevindingen op de eigen locatie, met concrete tips en tops. Dit illustreert de wens vanuit de LKK om samen met het werkveld de kwaliteit van de kinderopvang verder te versterken.

De LKK is zo opgezet dat een vergelijking met eerdere kwaliteitsmetingen door het NCKO en Kohnstamm Instituut mogelijk is, waarmee lange termijn-trends in de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang kunnen worden gevolgd⁷. Daarom worden video-opnamen gemaakt van interacties in de kinderopvanggroepen en gastoudergezinnen⁸ die door respectievelijk het NCKO en Kohnstamm Instituut met hun instrumenten op vergelijkbare wijze zijn beoordeeld als in de eerdere kwaliteitsmetingen.

⁵ Onder de peuteropvang verstaan wij de voormalige peuteropvang in peuterspeelzalen, die bij wet per 1 januari 2018 is geharmoniseerd met de kinderdagopvang wat betreft kwaliteit, toezicht en financieringsstructuur. Peuterspeelzalen worden in toenemende mate overgenomen door kinderdagopvangorganisaties. Voor zover zij nog als apart opvangtype worden aangeboden binnen de kinderdagopvang, vallen ze in dit onderzoek ook onder peuteropvang.

⁶ Wegens de coronapandemie is de LKK genoodzaakt geweest om aanpassingen in het onderzoeksdesign door te voeren. Zo is in overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten om de meting van 2020 te staken en opnieuw voort te zetten in 2021. Tevens is besloten om de metingen van 2021-2022 te combineren. In de huidige rapportage worden de resultaten van de metingen voor en na de coronapandemie dan ook los gerapporteerd.

⁷ In een eerdere rapportage zijn de trends van 1995 tot en met 2019 geanalyseerd. Zie Slot et al. (2019).

⁸ Voor de gastouderopvang zijn alleen in 2017 en 2018 video opnamen gemaakt. Om de respons te verhogen is besloten om vanaf 2019 geen video-opnamen meer te maken. In dit rapport is de gastouderopvang daarom niet meegenomen.

De LKK-resultaten worden op verschillende manieren met het veld en met belangstellenden gedeeld. De website (www.monitorlkk.nl) is een belangrijke informatiebron, waar de onderzoeksrapporten te vinden en te downloaden zijn. Tevens zijn op de site links te vinden naar artikelen die verschijnen rondom de LKK-bevindingen. Ook zijn op de site filmpjes geplaatst van kinderopvanglocaties die aan de metingen hebben deelgenomen, bedoeld om potentiële nieuwe deelnemers te informeren. Aanvullend op de website verschijnt tenminste tweemaal per jaar een nieuwsbrief, gericht aan alle kinderopvangorganisaties en gastouders die staan ingeschreven in het Landelijk Register Kinderopvang.

1.2 Ervaringen van kinderen

Proceskwaliteit in de kinderopvang wordt gewoonlijk gedefinieerd en beoordeeld op het niveau van de groep of vanuit het perspectief van de pedagogisch medewerkers. Bijvoorbeeld een internationaal gebruikt instrument om de kwaliteit van de interacties te beoordelen, de CLASS, richt zich op de groep als geheel. De veelgebruikte NCKO-interactievaardigheden richten zich op individuele medewerkers en de interacties die zij hebben met de kinderen. Zo kunnen verschillende medewerkers beoordeeld worden en tezamen geeft dit ook een beeld van de interactiekwaliteit voor de groep als geheel.

Echter, kinderen kunnen verschillende ervaringen hebben in de groep. Zo kan het ene kind veel interacties hebben met de medewerkers en actief meedoen aan alle activiteiten, terwijl een ander kind misschien meer teruggetrokken is en minder actief onderdeel is van de groep. Met het groepspectief op kwaliteit worden deze verschillen tussen kinderen gemaskeerd. Eerdere studies hebben laten zien dat er verschillen zijn tussen kinderen en de mate waarin zij baat hebben bij een hogere groepskwaliteit. Dit wordt wel eens aangeduid met de term 'differential susceptibility' wat betekent dat kwaliteit andere effecten kan hebben op kinderen, bijvoorbeeld op basis van kindkenmerken⁹. Zo heeft Nederlands onderzoek laten zien dat een hoge emotionele kwaliteit alleen positieve effecten had op de sociaal-emotionele ontwikkeling van peuters met een lagere mate van zelfregulatie¹⁰. Hoe kinderen kwaliteit ervaren kan ook bekeken worden op basis van hun welbevinden en gedrag. Een hoog welbevinden en actieve betrokkenheid in spel en (routine)activiteiten is een indicatie van een hoge kwaliteit in de groep. Kwaliteit bekijken vanuit ervaringen van individuele kinderen kan daarmee een aanvullend perspectief geven op kwaliteit.

Om die reden wordt er in de LKK ook gekeken naar de individuele interacties die kinderen hebben met medewerkers en andere kinderen. Dit gebeurt op basis van de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K. Zo wordt het perspectief op kwaliteit vanuit een andere invalshoek bekeken. Daarnaast is er gekeken naar het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen. Daarmee geeft dit rapport een beeld van hoe kinderen kwaliteit ervaren en hoe dit individuele perspectief zich verhoudt tot het perspectief van groepskwaliteit.

⁹ Rimm-Kaufman et al. (2009), Vitiello et al. (2012)

¹⁰ Broekhuizen et al. (2015), idem (2016)

1.3 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In Hoofdstuk 2 wordt de opzet van het onderzoek beschreven. Ook wordt kort ingegaan op de steekproeftrekking. Ten slotte worden het meetinstrumentarium en de procedures beschreven. In Hoofdstuk 3 worden de individuele interacties van kinderen met medewerkers en met andere kinderen beschreven voor de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang. Hoofdstuk 4 beschrijft het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen in de drie opvangsoorten. Vervolgens wordt in Hoofdstuk 5 gekeken naar welke aspecten van de individuele en groeps kwaliteit bijdragen aan het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen. In Hoofdstuk 6 brengen we de bevindingen vanuit het individuele en groeps perspectief samen. Elk van deze hoofdstukken wordt afgesloten met een samenvattende en concluderende beschouwing. In Hoofdstuk 7 wordt nog kort een integraal beeld van de uitkomsten gegeven.

2. Onderzoekopzet

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de onderzoekopzet van de LKK. We bespreken de dataverzamelingsprocedure en meetinstrumentarium met betrekking tot de individuele ervaringen van kinderen, maar ook het meetinstrumentarium dat op groepsniveau wordt gebruikt.

2.1 Dataverzameling

Om de gegevens voor de LKK te verzamelen hebben steeds twee observatoren een bezoek gebracht aan een locatie, behalve bij de gastouders waar geen video-opnamen zijn gemaakt en dus geen gegevens zijn over de ervaringen van individuele kinderen. In een veldwerkprotocol is per type uitgewerkt welke filmopnamen er gemaakt moesten worden (zie Tabel 2.1 voor een voorbeeld voor de kinderdagopvang).

Tabel 2.1 Voorbeeldinstructie voor video-opnames in de kinderdagopvang.

Groep	Aantal	Welke observaties voer je uit
Baby's (0-1.5/2 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen: <ol style="list-style-type: none">1. Verschoonmomenten2. Spelactiviteiten3. Eetmomenten4. Transitiemoment.
Peuters (1.5/2-4 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen: <ol style="list-style-type: none">1. Verschoonmomenten2. Spelactiviteiten3. Eetmomenten4. Transitiemoment.
Verticaal (0-4 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen. Maak ook een spreiding in leeftijdscategorieën (van elke leeftijd 3 opnames, bij voorkeur gespreid over de twee medewerkers): <ol style="list-style-type: none">1. Verschoonmomenten2. Spelactiviteiten3. Eetmomenten4. Transitiemoment.

2.1.1 Procedure videoselectie

Om de ervaringen van individuele kinderen te meten zijn video-opnamen gemaakt van verschillende soorten activiteiten van ongeveer 15 minuten volgens het LKK-protocol. Hierbij zijn altijd opnamen gemaakt van eet- en drinkmomenten (fruit eten of lunch), vrij spel binnen (vanwege de kwaliteit van de opname wordt buitenspel in principe niet meegenomen), georganiseerde activiteiten (zoals knutselen of een boek voorlezen) en transitiemomenten.

2.2 Steekproef

In de LKK2017 t/m LKK2025 (9 jaren) werken we aan een steeds groter wordende steekproef. Deze wijze van cumulatieve steekproefopbouw, volgens het ‘rolling sampling’ model, maakt dat er over de jaren een steeds preciezer landelijk beeld ontstaat van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. Om per meting een steekproef te verkrijgen die representatief is naar belangrijk geachte kenmerken, wordt steeds een gestratificeerde steekproef getrokken met de volgende kenmerken:

- 1) Regio (4 kenmerken: Noord, Midden-Oost, West en Zuid);
- 2) Urbanisatiegraad (2 kenmerken: landelijk en stedelijk);
- 3) Grootte van de locatie (2 kenmerken: klein en groot).

In Tabel 2.2 staat informatie over de gerealiseerde steekproef van LKK2017 tot en met LKK 2023 (exclusief de gastouderopvang). In totaal zijn er 559 locaties bezocht, waarvan 180 kinderdagopvangen, 191 peuteropvangen en 188 buitenschoolse opvangen. Meer gedetailleerde informatie over de steekproef en de responscijfers is terug te vinden in het rapport *Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld*¹¹.

Tabel 2.2 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2017-2023.

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO
Noord Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	9	11	8
		Groot	9	11	10
	Stedelijk	Klein	3	7	7
		Groot	10	7	7
Midden-Oost Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	12	14	19
		Groot	11	10	7
	Stedelijk	Klein	6	19	9
		Groot	13	9	12
West Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	10	26	15
		Groot	25	13	15
	Stedelijk	Klein	10	16	15
		Groot	20	16	15
Zuid Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	9	7	10
		Groot	16	8	13
	Stedelijk	Klein	10	10	11
		Groot	7	7	15
Totaal			180	191	188

2.3 Meetinstrumenten op kindniveau

Om de ervaringen van individuele kinderen in kaart te brengen, zijn er verschillende observatie-instrumenten gebruikt die gericht zijn op individuele kinderen in alle leeftijdsgroepen en opvangtypen. Over de metingen heen zijn er verschillende meetinstrumenten gebruikt (zie Tabel 2.3). In Appendix 1 wordt meer informatie gegeven over de ontwikkeling en validering van de nieuwe welbevinden schaal.

¹¹ Romijn et al. (2024)

Tabel 2.3 Meetinstrumenten per meetjaar.

	2017	2018	2019	2020/2021	2022	2023
Meetinstrument						
inCLASS Toddler						
inCLASS Pre-K						
Nieuwe Welbevinden schaal	*					

*Een deel van de video-opnames uit 2017 is nagecodeerd met de nieuwe welbevinden schaal.

2.3.1 InCLASS Toddler en Pre-K

De inCLASS Pre-K is afgeleid van de CLASS en wordt gebruikt om de sociale interacties van individuele kinderen met de medewerkers en met andere kinderen en hun betrokkenheid bij spel en activiteiten te beoordelen. De inCLASS Pre-K is ontwikkeld en gevalideerd in de Verenigde Staten door Downer et al. (2011) en daarnaast gevalideerd in een aantal Europese landen, zoals Duitsland en Denemarken (Slot & Bleses, 2017; von Suchodoletz et al., 2014). De inCLASS Toddler is een aangepaste versie voor jongere kinderen, ontwikkeld door Slot, Bleses en Downer (2016) en een eerste validering heeft plaatsgevonden met Nederlandse data van kinderen die naar de kinderdagopvang of peuterspeelzaal gingen (van Lochem, 2017; Slot, Willemsen et al., 2023). Er worden tien verschillende kwaliteitsdimensies onderscheiden.

- *Positieve interactie met de medewerker* heeft betrekking op de emotionele band tussen het kind en de medewerker en de mate waarin de medewerkers als veilige basis gebruikt wordt.
- *Communicatieve interactie met de medewerker* verwijst naar de non-verbale en verbale interacties van het kind met de medewerker die betrekking hebben op zowel praktische als sociale uitwisselingen.
- *Conflict met de medewerker* heeft betrekking op negatieve interacties met de medewerker.
- *Prosociale interacties met peers* betreft de mate waarin een kind andere kinderen opzoekt en positieve ervaringen met ze deelt.
- *Communicatieve interacties met peers* verwijst naar de non-verbale en verbale interacties van het kind met andere kinderen die betrekking hebben op zowel praktische als sociale uitwisselingen.
- *Assertiviteit ten aanzien van peers* gaat over positieve interacties met leeftijdsgenoten waarin het kind initiatief neemt en voor zichzelf opkomt.
- *Conflict met peers* verwijst naar negatieve interacties met leeftijdsgenoten.
- *Betrokkenheid in spel/activiteiten* verwijst naar de volgehouden aandacht, concentratie en het enthousiasme die een kind laat zien in spel of (routine)activiteiten.
- *Zelfstandigheid* gaat over de mate waarin een kind autonomie, initiatief en zelfvertrouwen laat zien in spel of activiteiten.
- *Zelfregulatie* betreft de mate waarin een kind zich kan gedragen conform de verwachtingen in de groep, bijvoorbeeld geduldig op zijn beurt wachten of aanwijzingen van de medewerker opvolgen.

Er kunnen vier bredere kwaliteitsdomeinen onderscheiden worden:

- *Interacties met de pedagogisch medewerkers* omvat de eerste twee dimensies (Positieve interacties met de pedagogisch medewerker en Communicatieve interactie met de pedagogisch medewerker). De interne consistentie voor Interacties met de pedagogisch medewerker is hoog voor kinderdagopvang, peuteropvang, en buitenschoolse opvang (met Cronbach's alpha's van .89).
- *Interacties met peers* omvat drie dimensies (Prosociale interacties met peers, Communicatieve interacties met peers en Assertiviteit ten aanzien van peers). De interne consistentie van Interacties met peers is eveneens hoog voor kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .94, .91 en .92).
- *Speel/werkhouding* betreft twee dimensies (Betrokkenheid in spel/activiteiten en Zelfstandigheid). De interne consistentie van Speel/werkhouding is voldoende tot goed voor kinderdagopvang, peuteropvang, en buitenschoolse opvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .64, .70, en .70).
- *Gedrag in de groep* betreft drie dimensies (Conflicten met de pedagogisch medewerker en peers, beiden omgecodeerd, en Zelfregulatie). De interne consistentie van Gedrag in de groep is voldoende voor kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .44, .59 en .55). De lagere interne consistentie kan verklaard worden door een gebrek aan variatie in de conflict-dimensies, omdat conflictueuze interacties niet vaak voor komen.

De opbouw van de inCLASS volgt, net als bij de CLASS, een hiërarchische structuur met op het op het hoogste niveau de domeinen, bijvoorbeeld Interacties met de medewerker ondersteuning. Binnen elk domein zijn er verschillende kwaliteitsdimensies gedefinieerd en elke dimensie bestaat weer uit drie of vier indicatoren waarop specifiek gelet moet worden tijdens de observaties. De indicatoren beschrijven concreet welk type gedragingen of processen in welke mate aan de orde moeten zijn voor een bepaald kwaliteitsoordeel. De handleiding van de inCLASS geeft uitgebreide en concrete voorbeelden van deze criteriumgedragingen en biedt tevens gedetailleerde beschrijvingen van de gedragingen in verschillende soorten situaties (bijvoorbeeld vrij spel of lunch) omdat hier verschillende verwachtingen voor kunnen gelden. Tijdens het observeren maken observatoren notities die passen bij elk van de indicatoren. Op basis van deze notities geven zij na afloop van de observatie per dimensie een score op een schaal van 1 tot 7, waarbij de scores 1 en 2 aangeven dat een kind *laag* scoort op deze gedragingen (het gedrag komt niet/nauwelijks voor), scores tussen 3 en 5 een *middenniveau* aangeven (gedrag komt wisselend/soms voor), en de scores 6 en 7 wijzen op een *hoge* score (het gedrag komt vaak of consistent voor). Observatoren werden toegelaten indien zij minimaal 80% overeenstemming hadden met de scores van de trainers (de gemiddelde overeenstemming voor de Toddler was 86.6%, voor de Pre-K 86.5% en voor een specifieke BSO Pre-K test 88.9%). Daarnaast is een willekeurige selectie van 5% van de video's dubbel gecodeerd door een andere observator om inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid te bepalen. De gemiddelde ICC is met .70 redelijk. Hierin zijn de twee conflict dimensies buiten beschouwing gelaten, omdat die vanwege de zeer beperkte variatie een vertekend beeld geven bij een geringe afwijking. Voor conflicten met de pedagogisch medewerker was 86% van de scores exact hetzelfde en week 96.4% van de scores niet meer dan één schaalpunt af. Voor de dimensies conflicten met peers was 82.1%

van de scores exact hetzelfde en vielen de scores in 94.8% van de gevallen binnen een afwijking van één schaalpunt.

Er zijn twee verschillende leeftijdsversies gebruikt. De inCLASS Toddler is gebruikt voor kinderen van ca 1.5-4 jaar en de inCLASS Pre-K is gebruikt voor kinderen vanaf 4 jaar. De dimensies en domeinen zijn hetzelfde voor beide versies, maar de concrete gedragingen die horen bij een bepaalde dimensie zijn aangepast aan de leeftijdsrange. Zo is er in de inCLASS Toddler versie ook aandacht voor non-verbaal gedrag terwijl het bij de inCLASS Pre-K vooral om verbale gedragingen gaat.

Om de inCLASS te kunnen gebruiken moeten kinderen voldoende lang in beeld zijn om een betrouwbare observatie te kunnen doen. Als criterium is gesteld dat een kind minimaal 8 minuten in beeld moest zijn om meegenomen te worden in de codering. Alle fragmenten zijn hiertoe eerst gescreend alvorens de observatoren te laten beginnen met coderen. In principe zijn er zoveel mogelijk kinderen gecodeerd per filmpje, met een maximum van 5 kinderen, om enige balans te behouden in de verdeling tussen verschillende activiteitensoorten. Dit resulteerde in 933 kindcoderingen in de kinderdagopvang, 1706 kindcoderingen in de peuteropvang en 1237 kindcoderingen in de buitenschoolse opvang. Het aantal kindcoderingen is het laagst in de kinderdagopvang omdat alleen peuters zijn gecodeerd (het inCLASS instrument is niet geschikt voor baby's). Het hoge aantal kindcoderingen in de peuteropvang kan voor een groot deel verklaard worden door een meer gestructureerd aanbod van activiteiten, zoals de kring, waardoor er relatief veel kinderen gecodeerd konden worden van die video's. In de scoringsprocedure is ervoor gekozen om elke observator slechts één kind per fragment te laten coderen zodat er sprake is van onafhankelijk observaties.

2.3.2 Nieuwe Welbevinden schaal

Vanaf 2022 is welbevinden in kaart gebracht aan de hand van een nieuwe schaal die aansluit bij de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K¹². De schaal bestaat uit vier indicatoren.

- *Sociale verbintenis met anderen* betreft in hoeverre het kind openstaat voor anderen, deel van de groep is en meedoet aan activiteiten en gesprekken.
- *Gemoed en positieve emotionele expressie* betreft de observeerbare signalen van een positieve gemoedstoestand.
- *Afwezigheid van negatieve emotionele expressie* meet de mate waarin kinderen negativiteit zoals boosheid, verdriet of frustratie uiten.
- *Verbintenis met de context* betreft de mate waarin kinderen zich op hun gemak voelen in de fysieke ruimte, maar ook binnen het dagritme.

Tijdens het observeren maken observatoren notities die passen bij elk van de indicatoren. Op basis van deze notities geven zij na afloop van de observatie een beoordeling van laag tot hoog per indicator, wat leidt tot een score op een schaal van 1 tot 7. Een hogere score wijst op een hogere mate van welbevinden. Meer informatie over de totstandkoming van de nieuwe welbevinden schaal staat beschreven in Hoofdstuk 6. De nieuwe welbevinden schaal werd meegenomen bij de inCLASS betrouwbaarheidstesten. Daarnaast is een willekeurige selectie van 5% van de video's dubbel gecodeerd door een andere observator om inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid te bepalen. Om de nieuwe welbevinden schaal te kunnen

¹² In de Appendix wordt de schaal uitgebreid toegelicht en wordt er meer informatie over de betrouwbaarheid en validiteit gegeven.

vergelijken met de inCLASS, maar ook met de Leuven Welbevinden en Betrokkenheid schalen, zijn er 404 video's uit 2017 nagecodeerd met de nieuwe welbevinden schaal. Dit resulteerde in een totaal van 485 welbevinden coderingen in de kinderdagopvang, 1028 coderingen in de peuteropvang en 693 coderingen in de buitenschoolse opvang. De gemiddelde ICC is met .75 goed.

2.4 Andere meetinstrumenten

Om uitspraken te kunnen doen over de kwaliteit van de kinderopvang is gebruik gemaakt van zowel observatie-instrumenten als gestructureerde vragenlijsten.

2.4.1 Observatie-instrumenten voor de hele groep

Er zijn verschillende observatie-instrumenten gebruikt die zijn afgestemd op de leeftijd van de kinderen en het type voorziening; zie Tabel 2.4 voor een overzicht. De observaties zijn deels ter plekke uitgevoerd ('live') en deels achteraf gecodeerd van video. Verder zijn er zowel instrumenten die de algehele als specifieke aspecten van de kwaliteit op groepsniveau in kaart brengen. Om vergelijkingen te kunnen maken met voorgaande metingen van de kwaliteit van de kinderopvang door het NCKO (voorschoolse kinderopvang) en Kohnstamm Instituut (buitenschoolse kinderopvang), zijn de video-opnamen die in het kader van de LKK-metingen zijn verzameld, extern beoordeeld door het NCKO respectievelijk het Kohnstamm Instituut met behulp van de NCKO-interactieschalen.

Tabel 2.4 Overzicht van observatie-instrumenten naar leeftijd

	Kinderdag- en gastouderopvang baby's	Kinderdag- en gastouderopvang peuters	Peuteropvang peuters	BSO en gastouderopvang schoolkinderen
Live observaties				
Interacties in de groep/gastgezin	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Infant	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) pre-K
Groep of gastgezin geheel: omgevingsschalen	Infant en Toddler Environmental Rating Scale (ITERS-R)	Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-R)	Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-R)	BSO observatieschaal
	Family Child Care Environmental Rating Scale (FCCERS-R)	Family Child Care Environmental Rating Scale (FCCERS-R)		
Video-opnamen				
Interactievaardigheden pm-er (codering achteraf door het NCKO)	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen

De instrumenten uit voorgaande metingen zijn aangevuld met andere observatie-instrumenten die deels dezelfde en deels andere, meer specifieke, kwaliteitsaspecten in kaart brengen. Globaal zijn er twee soorten instrumenten. De NCKO-interactieschalen en de verschillende versies van de Classroom Assessment Scoring System (CLASS) brengen de interacties, oftewel de *proceskwaliteit* in de groep in beeld, terwijl de omgevingsschalen meer

globale maten zijn voor het meten van de algehele kwaliteit, inclusief structurele kwaliteitskenmerken zoals de inrichting van de omgeving en het activiteitenaanbod. Een volledige toelichting van de instrumenten is te vinden in het rapport *Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld*¹³.

¹³ Romijn et al. (2024)

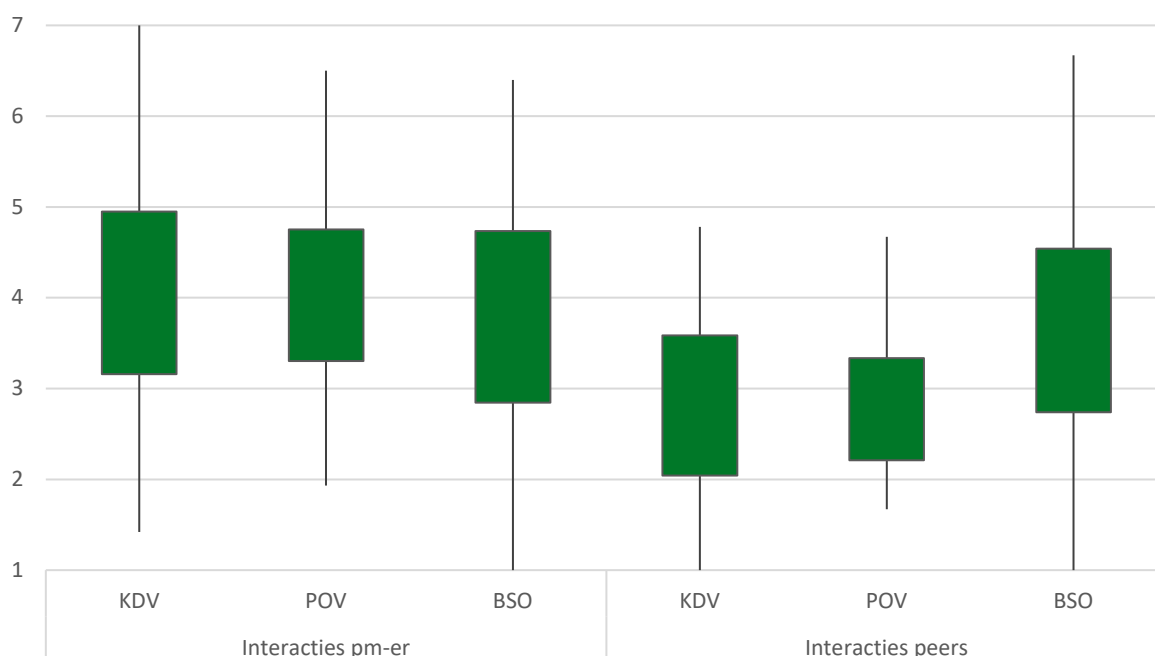
3. Individuele interacties van kinderen

Om de interacties van individuele kinderen in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang in kaart te brengen zijn er individuele kindobservaties gedaan met de inCLASS Toddler en de inCLASS Pre-K. Dit resulteert in 933 kindscores in de kinderdagopvang, 1706 kindscores in de peuteropvang en 1237 kindscores in de buitenschoolse opvang. In dit hoofdstuk wordt er op basis van deze kindscores gekeken naar de interacties die kinderen hebben met pedagogisch medewerkers en met andere kinderen.

3.1 Observaties met de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K

De inCLASS brengt verschillende aspecten van de individuele ervaringen van kinderen in kaart, zie Tabel 3.1 en Figuur 3.1, en laat zien dat er significante verschillen zijn tussen de opvangtypen.¹⁴ De positieve interacties die individuele kinderen hebben met medewerkers scoren voor alle opvangsoorten in de middenrange, maar de variatie is heel groot. Er zijn groepen waar de kinderen veel positieve interacties hebben met medewerkers en ook groepen waar deze interacties weinig voorkomen. Kinderen hebben in de kinderdagopvang en de peuteropvang minder vaak positieve interacties met leeftijdsgenoten.

Kinderen in de buitenschoolse opvang hebben ongeveer even vaak positieve interacties met pedagogisch medewerkers als met andere kinderen. Maar kinderen in de kinderdag- en peuteropvang hebben meer positieve interacties met medewerkers dan met leeftijdsgenoten. Ook voor de interacties met leeftijdsgenoten is er veel variatie, zeker in de buitenschoolse opvang waar vrijwel de hele range van de schaal gebruikt wordt.

Figuur 3.1 Individuele interacties van kinderen geaggregeerd naar groepsniveau. Gebaseerd op N=120 kinderdagopvanggroepen, N=183 peuteropvanggroepen en N=170 buitenschoolse opvanggroepen in de periode 2017-2023 met scores laag < 3; midden > 3 en <5; hoog >5.

¹⁴ Interacties met de pm'er $F(2) = 4.63, p = .01$; interacties met peers $F(2)=69.93, p < .001$

Tabel 3.1 Individuele interacties van kinderen geaggregeerd naar groepsniveau.

Domein	KDV (N = 120 groepen)			POV (N = 183 groepen)			BSO (N = 170 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD	Range	M	SD
Interacties met PM-er	1.42-7.00	4.05 ^a	0.89	1.93-6.50	4.03 ^b	0.72	1.00-6.40	3.79 ^{ab}	0.95
Interacties met peers	1.00-4.78	2.81 ^c	0.77	1.67-4.67	2.77 ^d	0.56	1.00-6.67	3.64 ^{cd}	0.90

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende opvangtypen.

3.2 Observaties met de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K – verschillen tussen activiteiten

In Tabel 3.2 staat een verdeling van gefilmde situaties. Deze verdeling is niet een representatieve verdeling van wat er gebeurt in de kinderopvang, maar geeft aan welk materiaal bruikbaar was voor het coderen van individuele kinderen (waarbij ze minstens 8 minuten in beeld moeten zijn). Voor de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang bestaat bijna de helft van het materiaal uit filmpjes van eet- en drinkmomenten. Deze momenten komen veel voor en zijn ook erg geschikt om meerdere kinderen te kunnen scoren. Het is namelijk een vrij statische situatie, waarbij kinderen en medewerkers vaak op dezelfde plek zitten. Vrij spel is de meest dynamische situatie waarbij kinderen van de ene speelhoek naar de andere kunnen gaan. Dit maakt het moeilijker om een groter aantal kinderen te coderen in een enkel videofragment. Georganiseerde creatieve en educatieve activiteiten zijn meer statisch en vinden regelmatig aan tafel plaats (vooral de creatieve activiteiten) waardoor ze goed bruikbaar zijn voor de videocodering. Voor de peuteropvang is dit bijna de helft van het aantal fragmenten (namelijk 49,6%) en voor de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang is dit ongeveer een derde van het totaal (voor de kinderdagopvang 34,4% en voor de buitenschoolse opvang zo'n 31%).

Tabel 3.2 Aantal observaties per type activiteit.

Activiteit	KDV		POV		BSO	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Eten/drinken	449	48.1	578	33.9	554	44.8
Spel	110	11.8	229	13.4	179	14.5
Creatief	69	7.4	183	10.7	223	18.0
Educatief	252	27.0	663	38.9	163	13.2
Buiten spelen	27	2.9	23	1.3	95	7.7
Overig	26	2.8	30	1.8	23	1.9

Op basis van de data blijkt dat de categorie 'educatieve activiteiten' een breed scala aan activiteiten omvat die bijdragen aan de persoonlijke competentie ontwikkeling van kinderen. In de kinderdagopvang gaat dit bijvoorbeeld over het samen een boekje lezen, puzzels maken, of spelen met ontwikkelingsmaterialen (zoals spelletjes met kleuren of vormen). In de peuteropvang is de kring een veelvoorkomende activiteit, naast voorlezen en puzzelen en thema-activiteiten in het kader van voorschoolse educatie. In de buitenschoolse opvang betreft het activiteiten zoals het spelen van gezelschapsspelletjes, koken en bakken, wetenschap en techniek (zoals slijm maken) en ook (voor)lezen komt regelmatig terug.

In de categorie 'creatieve activiteiten' zien we in alle opvangsoorten vooral voorbeelden van knutselen, zoals knippen, plakken en verven waarbij er gedifferentieerd wordt op basis van de leeftijd van de opgevangen kinderen. Zo wordt er in de kinderdagopvang vaker genoemd dat kinderen scheuren en plakken. In de buitenschoolse opvang worden er iets vaker ook andersoortige (kosteloze) materialen gebruikt zoals kurk, hout, gips, of andere materialen

gebruikt om te schilderen, zoals (buiten)muren of t-shirts. Verder worden er ook wel activiteiten aangeboden rondom naaien, breien of haken. In de peuteropvang komen ook zang en dans regelmatig voor in de categorie ‘creatief’.

De categorie ‘overig’ vormt een relatief klein deel van de activiteiten en bestaat uit diverse activiteiten die niet onder een van de andere categorieën geschaald kunnen worden. Deze categorie is wel meegenomen in de analyses. Maar het om een klein aantal hele verschillende activiteiten waardoor het niet zinvol is om de uitkomsten te interpreteren.

Er blijken verschillen in de individuele interacties van kinderen op basis van het type activiteit (Tabel 3.3). Zo hebben kinderen in de kinderdagopvang meer positieve interacties met andere kinderen tijdens vrij spel in vergelijking met eet- en drinkmomenten, gerichte educatieve en creatieve activiteiten ($F(5) = 5.39, p < .001$).

Tabel 3.3 Individuele interacties van kinderen in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	Interacties PM-er		Interacties peers		Aantal volwassenen		Aantal kinderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Eten/drinken	3.94	1.52	2.86 ^a	1.40	2.02 ^{ef}	0.96	8.22 ^g	5.67
Spel	3.82	1.67	3.47 ^{ab}	1.54	1.41 ^e	0.65	5.13 ^{gh}	2.03
Creatief	4.33	1.44	2.78 ^b	1.38	1.77	0.79	6.75 ⁱ	3.04
Educatief	4.10	1.51	2.75 ^b	1.24	1.77 ^f	0.81	8.11 ^h	3.18
Buiten	4.20	1.56	2.72	0.97	1.67	0.73	6.89	2.17
Overig	4.13	1.57	3.40	1.51	2.04 ^f	0.82	9.81 ^{hi}	4.14

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

In de peuteropvang blijken vergelijkbare verschillen tussen activiteiten (Tabel 3.4). Ook hier hebben kinderen de meeste positieve interacties met leeftijdsgenoten tijdens spel vergeleken met gerichte educatieve en creatieve activiteiten ($F(5) = 5.11, p < .001$).

Tabel 3.4 Individuele interacties van kinderen in de peuteropvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	Interacties PM-er		Interacties peers		Aantal volwassenen		Aantal kinderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Eten/drinken	4.01	1.47	2.86 ^a	1.33	2.01 ^h	0.73	8.69 ^k	3.02
Spel	4.09	1.66	3.05 ^b	1.34	1.71 ^{hi}	1.33	7.00 ^{kl}	3.24
Creatief	4.19	1.38	2.51 ^{ab}	1.17	1.74 ^{hj}	0.86	6.44 ^{km}	2.63
Educatief	3.94	1.47	2.69 ^b	1.20	2.02 ^{ij}	0.84	9.09 ^{lm}	3.38
Buiten	4.07	1.23	2.68	1.30	1.83	1.07	8.22	2.88
Overig	3.97	1.31	2.98	1.17	2.03	0.56	8.87 ^{lm}	2.94

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

In de buitenschoolse opvang blijken de interacties met de pedagogisch medewerker te verschillen tussen activiteiten (Tabel 3.5). Zo hebben kinderen meer positieve interacties met medewerkers tijdens de gezamenlijke eet- en drinkmomenten (vaker in een iets grotere groep) en tijdens meer gerichte educatieve en creatieve activiteiten in een kleinere groep vergeleken met spelmomenten binnen en buiten ($F(5) = 10.69, p < .001$). Net als in de kinderdag- en peuteropvang blijken kinderen de meeste interacties met andere kinderen te hebben tijdens spel in vergelijking met eet- en drinkmomenten en gerichte activiteiten ($F(5) = 5.36, p < .001$). Op basis van het gemiddeld aantal kinderen en het aantal volwassenen tijdens

de verschillende activiteiten blijkt dat er tijdens creatieve activiteiten en vrij spel binnen relatief weinig kinderen zijn vergeleken met de eet- en drinkmomenten en educatieve activiteiten. Dit duidt erop dat zowel vrij spel als creatieve activiteiten vaker in kleine groepjes plaatsvindt.

Tabel 3.5 Individuele interacties van kinderen in de buitenschoolse opvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	Interacties PM-er		Interacties peers		Aantal volwassenen		Aantal kinderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Eten/drinken	3.82 ^a	1.54	3.56 ^d	1.50	1.63 ^h	0.76	9.12 ^j	4.02
Spel	3.01 ^{ab}	1.65	4.14 ^{de}	1.54	1.46	0.80	6.43 ^{ik}	3.68
Creatief	3.89 ^b	1.64	3.46 ^e	1.54	1.41 ^{hi}	0.72	5.48 ^{kl}	2.76
Educatief	3.97 ^{bc}	1.61	3.56 ^e	1.39	1.56	0.78	7.67 ^k	4.15
Buiten	3.34 ^c	1.68	3.75	1.48	1.72 ⁱ	0.77	7.60 ^l	3.85
Overig	2.98	2.06	3.25	1.69	1.65	0.71	8.87 ^l	4.64

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

3.3 Samenvattend beeld van de individuele ervaringen van kinderen

In dit hoofdstuk wordt er op basis van individuele kindscores gekeken naar de mate waarin kinderen positieve interacties hebben met pedagogisch medewerkers en met andere kinderen. Er blijken verschillen tussen de opvangsoorten en tussen de aard van de situatie of activiteit.

Positieve interacties met pedagogisch medewerkers en leeftijdsgenoten

Over het algemeen hebben individuele kinderen *soms* positieve interacties met pedagogisch medewerkers. Kinderen in de kinderdag- en peuteropvang hebben vaker positieve interacties met de pedagogisch medewerker dan kinderen in de buitenschoolse opvang. Verder valt op dat de variatie binnen en tussen groepen heel groot is en vrijwel de gehele 7-puntsschaal van de inCLASS omvat. Dat betekent dat er groepen zijn waarin de geobserveerde kinderen vrijwel geen positieve interacties hadden met medewerkers en groepen waarin er juist veel positieve interacties zijn.

Kinderen in de buitenschoolse opvang hebben wel vaker interacties met leeftijdsgenoten dan kinderen in de kinderdag- en peuteropvang. Maar ook voor de interacties tussen kinderen is er veel variatie, waarbij vrijwel de hele range van de schaal gebruikt wordt. Deze variatie is het grootst in de buitenschoolse opvang. Voor alle opvangsoorten geldt dat kinderen tijdens vrij spel de meeste interacties hebben met andere kinderen. Tot slot, blijkt er een ander interactiepatroon voor de opvangsoorten. In de buitenschoolse opvang hebben kinderen in dezelfde mate positieve interacties met medewerkers en met andere kinderen. In de kinderdag- en peuteropvang hebben kinderen meer positieve interacties met medewerkers dan met andere kinderen.

Verschillen tussen activiteiten

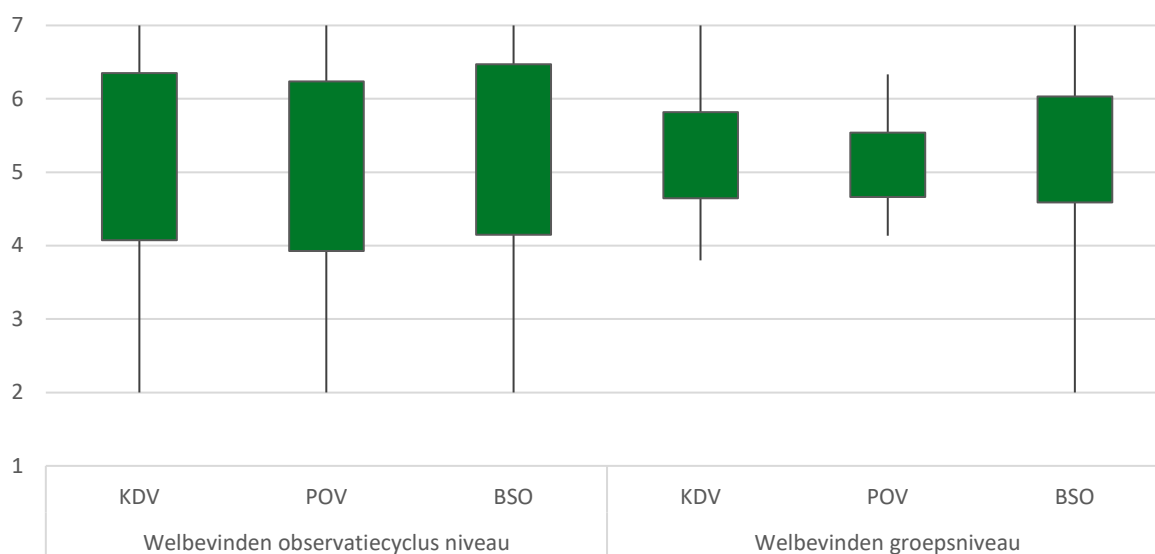
Er blijken enkele verschillen in interacties afhankelijk van de situatie of soort activiteit. In alle opvangsoorten hebben kinderen meer positieve interacties met leeftijdsgenoten tijdens vrij spel. Daarnaast hebben kinderen in de buitenschoolse opvang meer positieve interacties met pedagogisch medewerkers tijdens eet- en drinkmomenten en gerichte educatieve of creatieve activiteiten.

4. Welbevinden, speel- werkhouding en gedrag

In dit hoofdstuk worden het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van individuele kinderen in kaart gebracht. Het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van de kinderen zijn gemeten met de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K. De resultaten zijn gebaseerd op 933 kindscores in de kinderdagopvang, 1706 kindscores in de peuteropvang en 1237 kindscores in de buitenschoolse opvang. Het welbevinden van de kinderen is vanaf 2022 met een nieuwe schaal gemeten. Hierdoor zijn er minder kindscores beschikbaar voor welbevinden dan voor de speel/werkhouding en het gedrag (in totaal 2206 kindcoderingen).

4.1 Welbevinden

Er is een nieuwe schaal voor welbevinden ontwikkeld om dit op dezelfde wijze te kunnen beoordelen als de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen (namelijk op individueel kindniveau). In Appendix 1 wordt meer technische en inhoudelijk informatie gegeven voor deze schaal. Tabel 4.1 geeft de resultaten op observatiecyclus niveau en groepsniveau per opvangtype weer. Er zijn in totaal 2206 kindcoderingen met de welbevinden schaal, waarvan 485 kindcoderingen in de kinderdagopvang, 1028 kindcoderingen in de peuteropvang en 693 kindcoderingen in de buitenschoolse opvang. Gemiddeld scoren alle opvangtypen tussen de 5 en 5.5, wat voldoende tot goed is. Maar met een range van 2 tot 7 zijn er grote verschillen tussen kinderen die variëren van een laag tot hoog welbevinden.

Figuur 4.1 Gemiddelde welbevinden op observatiecyclus niveau en op groepsniveau per type opvang.

De gemiddelde scores op groepsniveau zijn vergelijkbaar met de gemiddelde scores op het niveau van de observatiecycli. Maar, op het niveau van de observatiecycli is er meer spreiding in scores (zie Figuur 4.1). Deze variatie kan verklaard worden doordat individuele kinderen verschillende ervaringen hebben in dezelfde groep en kunnen het gevolg zijn van het feit dat de kwaliteit verschilt naar het type activiteit dat is geobserveerd.

Tabel 4.1 Geobserveerde kwaliteit van welbevinden in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang.

Observatiecyclus niveau	KDV			POV			BSO		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Welbevinden	5.21	1.14	485	5.08	1.15	1028	5.31	1.16	693
Groepsniveau	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Welbevinden	5.23	0.59	60	5.10	0.44	106	5.31	0.72	102

De observatoren geven een beoordeling van laag tot hoog (5-puntsschaal) per indicator om vervolgens tot een score voor welbevinden te komen (op een 7-puntsschaal). Tabel 4.2 toont de beschrijvende statistieken van de indicatoren per opvangtype. Kinderen scoren gemiddeld het laagst op positieve emotionele expressie, met gemiddelden rond de 3.5. Dat betekent dat kinderen soms positieve emoties uiten, zoals plezier of enthousiasme. Wel is de spreiding relatief groot, dus er zijn kinderen die weinig of juist veel positieve emoties laten zien. Dat betekent overigens niet dat kinderen negatieve emoties laten zien, want de indicator Afwezigheid van negatieve emotionele expressie scoort voor alle opvangtypen gemiddeld het hoogst, met gemiddelden rond de 4.5. Ook is de spreiding van deze indicator relatief klein. De afwezigheid van negatieve emoties en weinig positieve emoties betekent dat sommige kinderen wat vlak zijn in hun emotionele expressie.

Kinderen laten over het algemeen wel een sociale verbintenis met anderen zien, met een score tussen de 3.5 en 4 voor alle opvangtypen. Dat betekent dat zij positief reageren op hun sociale omgeving, zoals de medewerkers of andere kinderen. De kinderen lijken ook een verbintenis met de context te hebben, met gemiddelden tussen de 3.8 en 4. Dat betekent dat ze zich vrij door de ruimte durven te bewegen en gebruikmaken van de materiële omgeving.

Tabel 4.2 Beschrijvende statistieken van de indicatoren van de nieuwe welbevinden schaal.

Indicatoren	KDV (N = 485 observatiecycli)			POV (N = 1028 observatiecycli)			BSO (N = 693 observatiecycli)		
	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>
Sociale verbintenis met anderen	1.00-5.00	3.67	1.06	1.00-5.00	3.52	1.08	1.00-5.00	3.85	1.05
Pos. Emotionele expressie*	1.00-5.00	3.47	1.15	1.00-5.00	3.41	1.13	1.00-5.00	3.57	1.18
Afw. Neg. Emotionele expressie*	1.00-5.00	4.58	0.79	1.00-5.00	4.52	0.85	1.00-5.00	4.61	0.82
Verbintenis met de context	1.00-5.00	3.91	1.00	1.00-5.00	3.86	1.07	1.00-5.00	4.00	0.99

*Positieve emotionele expressie; *Afwezigheid van negatieve emotionele expressie.

4.2 Welbevinden – verschillen tussen activiteiten

Er is gekeken of welbevinden verschilt afhankelijk van het type activiteit. Dit blijkt niet het geval voor de kinderdagopvang ($F(5) = 1.01, p = .41$) en ook niet voor de peuteropvang ($F(5) = 1.89, p = .09$). In Tabel 4.3 en Tabel 4.4 staan de uitkomsten. Het valt op dat de standaarddeviatie vrij groot is, wat duidt op grote verschillen tussen kinderen. Op basis van de gemiddelden lijkt het erop dat het welbevinden in creatieve activiteiten wat hoger is en voor de kinderdagopvang is hier de standaarddeviatie ook kleiner, dus er zijn minder grote verschillen tussen kinderen tijdens creatieve activiteiten.

Tabel 4.3 Welbevinden van kinderen in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

KDV (N = 485)				
Activiteit	N	%	Welbevinden	
			M	SD
Eten/drinken	238	49.1	5.14	1.15
Spel	47	9.7	5.43	1.16
Creatief	37	7.6	5.49	0.93
Educatief	139	28.7	5.18	1.16
Buiten spelen	21	4.3	5.29	1.01
Overig	3	.6	5.33	2.08

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

Tabel 4.4 Welbevinden van kinderen in de peuteropvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

POV (N = 1028)				
Activiteit	N	%	Welbevinden	
			M	SD
Eten/drinken	361	35.1	5.00	1.15
Spel	153	14.9	5.25	1.07
Creatief	99	9.6	5.29	1.11
Educatief	393	38.2	5.05	1.20
Buiten spelen	15	1.5	5.00	1.20
Overig	7	.7	4.71	0.95

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

In de buitenschoolse opvang blijken er wel significante verschillen in het welbevinden van kinderen ($F(5) = 3.45$, $p = .00$). Het welbevinden van kinderen is hoger tijdens spel vergeleken met zowel eet- en drinkmomenten als creatieve activiteiten (zie Tabel 4.5).

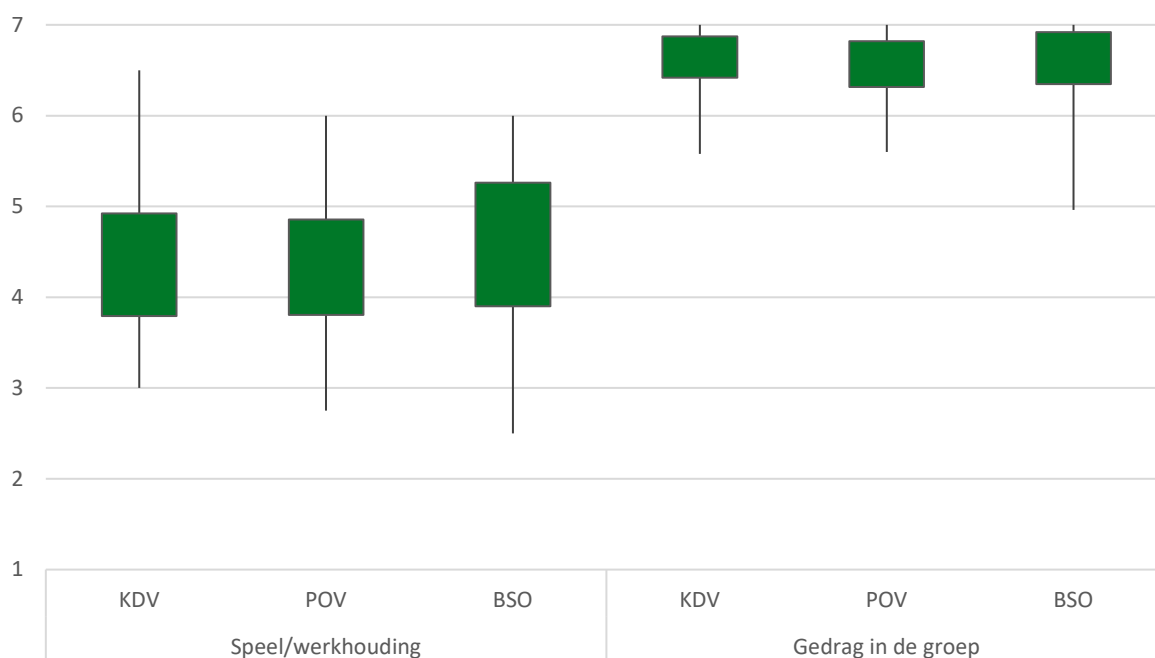
Tabel 4.5 Welbevinden van kinderen in de buitenschoolse opvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

BSO (N = 693)				
Activiteit	N	%	Welbevinden	
			M	SD
Eten/drinken	321	46.3	5.23 ^a	1.20
Spel	90	13.0	5.63 ^{ab}	1.11
Creatief	143	20.6	5.17 ^b	1.17
Educatief	93	13.4	5.39	1.08
Buiten spelen	40	5.8	5.68	0.86
Overig	6	.9	4.67	1.51

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

4.3 Speel/werkhouding en gedrag

Voor alle opvangsoorten is de mate waarin kinderen betrokken zijn bij spel en activiteiten gemiddeld tot hoog en de mate van zelfstandigheid in spel en activiteiten is middelmatig, tezamen aangeduid als speel/werkhouding (zie Figuur 4.2 en Tabel 4.6). Gemiddeld hebben kinderen in de buitenschoolse opvang een iets hogere speel/werkhouding dan kinderen in de kinderdag- en peuteropvang¹⁵. Er blijkt iets minder variatie in de speel/werkhouding en de meeste groepen vallen hier in de middenrange. De zelfregulatie van de kinderen in de groep is hoog en er zijn weinig conflicten met de pedagogisch medewerkers of met andere kinderen, tezamen aangeduid als gedrag in de groep. Hoewel het een klein verschil betreft, laten kinderen in de peuteropvang significant meer conflicten zien en iets minder goede zelfregulatie dan kinderen in de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang. Maar, de variatie is juist in de buitenschoolse opvang groter dan in de kinderdag- en peuteropvang. Hier zijn meer uitschieters naar beneden. Er zijn in de buitenschoolse opvang dus groepen waar kinderen minder gewenst gedrag laten zien.

Figuur 4.2 Speel/werkhouding en gedrag op de groep geaggregeerd naar groepsniveau. Gebaseerd op N=120 kinderdagopvanggroepen, N=183 peuteropvanggroepen en N=170 buitenschoolse opvanggroepen in de periode 2017-2023 met scores laag < 3; midden > 3 en <5; hoog >5.

Tabel 4.6 Individuele ervaringen van kinderen geaggregeerd naar groepsniveau.

Domein	KDV (N = 120 groepen)			POV (N = 183 groepen)			BSO (N = 170 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD	Range	M	SD
Speel/werkhouding	3.00-6.50	4.36 ^e	0.56	2.75-6.00	4.33 ^f	0.53	2.50-6.00	4.58 ^{ef}	0.68
Gedrag in de groep	5.58-7.00	6.65 ^g	0.23	5.60-7.00	6.57 ^g	0.25	4.96-7.00	6.63	0.29

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende opvangtypen.

¹⁵ Speel/werkhouding $F(2) = 9.01, p < .001$; Gedrag in de groep $F(2) = 4.28, p = .01$

4.4 Speel/werkhouding en gedrag – verschillen tussen activiteiten

Ook met betrekking tot speel-werkhouding en gedrag kan er gekeken worden of er verschillen zijn tussen activiteiten (zie Hoofdstuk 3.2 voor een verdeling van de activiteitscategorïen). Er blijken verschillen in de speel/werkhouding van kinderen op basis van het type activiteit. De speel/werkhouding van kinderen in de kinderdagopvang blijkt tijdens creatieve activiteiten hoger vergeleken met eetmomenten en educatieve activiteiten. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat creatieve activiteiten vaak gekenmerkt worden door een duidelijke en doelgerichte focus op het maken van een bepaald product, zoals een knutselwerkje (Tabel 4.7).

Tabel 4.7 Speel/werkhouding en gedrag van kinderen in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	Speel/werkhouding		Gedrag in de groep		Aantal volwassenen		Aantal kinderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Eten/drinken	4.23 ^c	1.16	6.66	0.47	2.02 ^{ef}	0.96	8.22 ^g	5.67
Spel	4.52	1.38	6.52 ^e	0.66	1.41 ^e	0.65	5.13 ^{gh}	2.03
Creatief	4.80 ^{cd}	1.25	6.71	0.48	1.77	0.79	6.75 ⁱ	3.04
Educatief	4.25 ^d	1.29	6.67	0.39	1.77 ^f	0.81	8.11 ^h	3.18
Buiten	4.63	0.99	6.72	0.32	1.67	0.73	6.89	2.17
Overig	4.63	1.23	6.86 ^e	0.23	2.04 ^f	0.82	9.81 ^{hi}	4.14

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

Tabel 4.8 toont dat speel/werkhouding van kinderen in de peuteropvang hoog is tijdens zowel spelmomenten als creatieve activiteiten in vergelijking met educatieve activiteiten en eet- en drinkmomenten ($F(5) = 6.79, p < .001$). Ook blijkt de zelfregulatie van kinderen iets lager tijdens spelmomenten en educatieve activiteiten vergeleken met creatieve activiteiten ($F(5) = 3.13, p = .01$). Tijdens eet- en drinkmomenten en educatieve activiteiten werden er gemiddeld meer kinderen geobserveerd dan tijdens de andere momenten. Mogelijk vragen grotere groepen meer van kinderen in termen van hun betrokkenheid en zelfregulatie.

Tabel 4.8 Speel/werkhouding en gedrag van kinderen in de peuteropvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	Speel/werkhouding		Gedrag in de groep		Aantal volwassenen		Aantal kinderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Eten/drinken	4.22 ^c	1.20	6.57	0.52	2.01 ^h	0.73	8.69 ^k	3.02
Spel	4.57 ^{cd}	1.30	6.51 ^f	0.66	1.71 ^{hi}	1.33	7.00 ^{kl}	3.24
Creatief	4.58 ^{ce}	1.16	6.69 ^{fg}	0.47	1.74 ^{hj}	0.86	6.44 ^{km}	2.63
Educatief	4.18 ^{de}	1.34	6.53 ^g	0.60	2.02 ^{ij}	0.84	9.09 ^{lm}	3.38
Buiten	4.87	1.01	6.57	0.56	1.83	1.07	8.22	2.88
Overig	4.07	1.16	6.40	0.78	2.03	0.56	8.87 ^{lm}	2.94

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

Uit Tabel 4.9 blijkt dat kinderen in de buitenschoolse opvang het minst betrokken zijn tijdens eet- en drinkmomenten vergeleken met spel, zowel binnen als buiten, en gerichte activiteiten ($F(5) = 16.58, p < .001$). Daarnaast zijn er tijdens het buitenspelen naar verhouding iets meer conflicten en laten kinderen een iets minder goede zelfregulatie zien ($F(5) = 6.15, p < .001$).

Tabel 4.9 Speel/werkhouding en gedrag van kinderen in de buitenschoolse opvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	Speel/ werkhouding		Gedrag in de groep		Aantal volw.		Aantal kinderen	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Eten/drinken	4.22 ^f	1.22	6.63 ^g	0.47	1.63 ^h	0.76	9.12 ⁱ	4.02
Spel	4.84 ^f	1.33	6.61	0.54	1.46	0.80	6.43 ^{jk}	3.68
Creatief	4.92 ^f	1.11	6.75 ^g	0.49	1.41 ^{hi}	0.72	5.48 ^{ikl}	2.76
Educatief	4.80 ^f	1.14	6.58 ^g	0.53	1.56	0.78	7.67 ^{jk}	4.15
Buiten	4.74 ^f	1.22	6.44 ^g	0.67	1.72 ⁱ	0.77	7.60 ^{jl}	3.85
Overig	4.17	1.59	6.39 ^g	0.83	1.65	0.71	8.87 ⁱ	4.64

Noot. Letters in superscript geven significante verschillen aan tussen betreffende activiteiten.

4.5 Samenvattend beeld welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

In dit hoofdstuk bekijken we het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen. We hebben hiervoor de observatiegegevens op kindniveau gebruikt, waarvan 933 kindscores in de kinderdagopvang, 1706 kindscores in de peuteropvang en 1237 kindscores in de buitenschoolse opvang (voor welbevinden wijken deze getallen af).

Welbevinden

Er zijn in totaal 2206 kindscores met de welbevinden schaal, waarvan 485 kindscores in de kinderdagopvang, 1028 kindscores in de peuteropvang en 693 kindscores in de buitenschoolse opvang. Het welbevinden van kinderen is in alle opvangtypen voldoende tot goed. Maar er blijken grote verschillen tussen kinderen in een groep en tussen groepen. Er is veel variatie in alle opvangsoorten, maar in de buitenschoolse opvang zijn er vooral grotere uitschieters naar beneden. Dat betekent dat er groepen zijn waar het welbevinden van kinderen laag is.

Speel- en werkhouding

De speel- en werkhouding van kinderen, waarbij gekeken is naar de mate van betrokkenheid en de zelfstandigheid van kinderen, valt in de middenrange, met iets hogere scores in de buitenschoolse opvang vergeleken met de kinderdag- en peuteropvang. Kinderen laten dus *soms* een goede speel/werkhouding zien, volgens de benchmarks van het instrument. De verschillen tussen de opvangsoorten kunnen wellicht deels worden verklaard door de leeftijd van de kinderen. Oudere kinderen zijn vaak zelfstandiger en/of krijgen meer autonomie om keuzes te maken of (spel)materialen te gebruiken.

Gedrag in de groep

Het gedrag van kinderen in de groep is over het algemeen goed. Kinderen laten een goede zelfregulatie zien en hebben (vrijwel) geen conflicten met medewerkers of andere kinderen. Hoewel het een klein verschil betreft, laten kinderen in de peuteropvang iets meer conflicten en een iets minder goede zelfregulatie zien dan kinderen in de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang. Echter, de variatie is in de buitenschoolse opvang groter dan in de kinderdag- en peuteropvang met vooral grotere uitschieters naar beneden. Er zijn in de buitenschoolse opvang groepen waar kinderen minder wenselijk gedrag laten zien of zelfs conflictueuze interacties hebben met anderen.

Verschillen tussen activiteiten

Het welbevinden van kinderen verschilt in de kinderdag- en peuteropvang niet op basis van de soort activiteit, maar voor de buitenschoolse opvang wel. Daar laten kinderen meer welbevinden zien tijdens spelmomenten in vergelijking met eet- en drinkmomenten en creatieve activiteiten. Creatieve activiteiten blijken in alle opvangtypen een goede speel/werkhouding te ontlokken. Mogelijk komt dit doordat creatieve activiteiten vaker doelgericht zijn, waarbij kinderen een duidelijk eindresultaat voor ogen hebben wanneer ze ermee bezig zijn. Verder zijn dit activiteiten die vaker in een kleiner groepje worden aangeboden, waarbij er waarschijnlijk ook meer begeleiding van de medewerker geboden kan worden. Dit kan ook een rol spelen in de hogere speel/werkhouding van kinderen. Tot slot, blijkt dat kinderen in de buitenschoolse opvang tijdens het buiten spelen iets minder hoog scoren op hun gedrag. Dit betekent dat ze iets minder zelfregulatie tonen en iets meer conflicten hebben.

5. Wat draagt bij aan welbevinden, speel/werkhouding en gedrag?

In dit hoofdstuk beschrijven we welke kwaliteitsaspecten bijdragen aan het welbevinden en de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen. Allereerst kijken we naar de individuele interacties van kinderen, gevolgd door de kwaliteitsmaten op groepsniveau.

5.1 Samenhang tussen individuele interacties en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

Tabellen 5.1, 5.2 en 5.3 laten de samenhang zien tussen individuele interacties enerzijds en het welbevinden en de speel/werkhouding en het gedrag anderzijds. In de kinderdagopvang laten kinderen een hoger welbevinden en een betere speel/werkhouding zien wanneer zij positieve interacties hebben met medewerkers (Tabel 5.1). Ook de positieve interacties met leeftijdsgenoten dragen bij aan hun welbevinden en speel/werkhouding, hoewel iets minder sterk voor de laatste. Er blijkt geen samenhang tussen de individuele interacties en het gedrag van kinderen in de kinderdagopvang.

Tabel 5.1 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en individuele interacties van kinderen in de kinderdagopvang.

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Interactie met PM-er	.57*** (n=485)	.55*** (n=933)	.06 (n=933)
Interactie met peers	.52*** (n=485)	.48*** (n=933)	-.01 (n=933)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Voor kinderen in de peuteropvang is het beeld vergelijkbaar. Kinderen hebben een hoger welbevinden en een betere speel/werkhouding als zij meer positieve interacties hebben met medewerkers (Tabel 5.2). De positieve interacties met leeftijdsgenoten dragen bij aan hun welbevinden en speel/werkhouding, hoewel de relaties iets minder sterk zijn dan voor welbevinden. Kinderen laten ook meer wenselijk gedrag zien wanneer zij meer positieve interacties hebben met medewerkers. Verder laten kinderen minder wenselijk gedrag zien wanneer zij meer positieve interacties hebben met andere kinderen. Wanneer kinderen meer interacties hebben met leeftijdsgenoten is er ook een grotere kans dat er kleine conflicten ontstaan. De verbanden met gedrag van kinderen zijn overigens klein.

Tabel 5.2 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en individuele interacties van kinderen in de peuteropvang.

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Interactie met PM-er	.60*** (n=1028)	.57*** (n=1706)	.06* (n=1706)
Interactie met peers	.50*** (n=1028)	.46*** (n=1706)	-.06* (n=1706)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Het beeld in de buitenschoolse opvang is iets anders. Hier hebben kinderen ook een hoger welbevinden en een betere speel/werkhouding als zij meer positieve interacties hebben met medewerkers (Tabel 5.3). Maar de positieve interacties met leeftijdsgenoten dragen sterker bij aan hun welbevinden en speel/werkhouding. Net als in de peuteropvang blijken ook kinderen in de buitenschoolse opvang minder wenselijk gedrag te laten zien wanneer zij meer positieve interacties hebben met andere kinderen. Naarmate kinderen meer interacties hebben met leeftijdsgenoten, kunnen er ook meer conflicten ontstaan. Verder kunnen kinderen, zeker als ze wat ouder worden, elkaars negatieve uitingen ook versterken en daarmee wat opstandig of baldadig gedrag laten zien als ze met elkaar spelen bijvoorbeeld. Dat is mogelijk een verklaring voor het negatieve verband.

Tabel 5.3 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en individuele interacties van kinderen in de buitenschoolse opvang.

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Interactie met PM-er	.40*** (n=693)	.33*** (n=1237)	.03 (n=1237)
Interactie met peers	.63*** (n=693)	.56*** (n=1237)	-.12*** (n=1237)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

5.2 Groepsobservaties met de CLASS en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

In tabellen 5.4, 5.5 en 5.6 staan de samenhang tussen de groeps kwaliteit op basis van de CLASS en het welbevinden en de speel/werkhouding en het gedrag. Voor de kinderdagopvang blijken kinderen een betere speel/werkhouding te hebben wanneer zij een hogere emotionele kwaliteit ervaren. Wanneer er nader gekeken wordt naar de verschillende CLASS dimensies blijkt vooral de sensitiviteit van de medewerker belangrijk voor kinderen (zie Appendix 2, Tabel B11). Verder laten de verdiepende analyses van welbevinden (in Appendix 1) zien dat aspecten van het welbevinden van kinderen hoger zijn wanneer er een positieve sfeer heerst in de groep en de medewerkers sensitief en kindvolgend reageren. Ook de educatieve kwaliteit hangt samen met het welbevinden van kinderen, evenals de aandacht voor groepssocialisatie. stimuleren van de ontwikkeling draagt bij aan een hoger welbevinden. Er is geen samenhang met het gedrag van kinderen in de groep.

Tabel 5.4 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groeps kwaliteit volgens de CLASS (kinderdagopvang).

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Emotionele kwaliteit	.06 (n=485)	.06 ⁺ (n=933)	.02 (n=933)
Educatieve kwaliteit	.02 (n=458)	.04 (n=933)	.01 (n=933)
Groepssocialisatie	.03 (n=444)	.01 (n=444)	.05 (n=444)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Het beeld voor de peuteropvang is iets anders. Hier lijkt vooral de educatieve kwaliteit van belang. Kinderen die een hogere educatieve kwaliteit ervaren, laten meer gewenst gedrag zien in de groep. Wanneer ingezoomd wordt op de verschillende CLASS dimensies, blijken ook het ontbreken van negativiteit in de groep en een goede begeleiding van het gedrag van kinderen van belang voor hun gedrag in de groep (zie Appendix 2, Tabel B12). Verder blijkt ook de speel/werkhouding van kinderen beter wanneer de medewerkers sensitief en responsief reageren. Een hoge kwaliteit van feedback gaat juist samen met minder goed gedrag van kinderen.

Tabel 5.5 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groepskwaliteit volgens de CLASS (peuteropvang).

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Emotionele kwaliteit	.04 (n=1028)	.04 (n=1706)	.02 (n=1706)
Educatieve kwaliteit	.03 (n=1028)	.01 (n=1706)	-.04 ⁺ (n=1706)
Groepssocialisatie	-.03 (n=838)	-.05 (n=838)	-.05 (n=838)

⁺ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

In de buitenschoolse opvang draagt zowel de emotionele als de educatieve kwaliteit bij aan een betere speel/werkhouding. Een diepere analyse van de CLASS dimensies laat zien dat dat de speel/werkhouding vooral hoger is bij een positieve sfeer in de groep en wanneer pedagogisch medewerkers sensitief en kindvolgend zijn. Ook het aanbieden van meer variatie in materialen en activiteiten gecombineerd met een betrokken pedagogisch medewerker die kinderen aan het denken zet, blijkt een betere speel/werkhouding te ontlokken bij kinderen. Verder laten kinderen meer gewenst gedrag zien bij een hogere educatieve kwaliteit. Wanneer we specifiek kijken naar de CLASS dimensies blijkt vooral het ontbreken van negativiteit in de groep en meer aandacht voor gedragsregulering samen te gaan met meer gewenst gedrag (zie Appendix 2 Tabel B13). Ook het aanbieden van meer variatie in materialen en activiteiten en het geven van goede feedback aan kinderen gaan samen met beter gedrag van kinderen.

Tabel 5.6 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groepskwaliteit volgens de CLASS (buitenschoolse opvang).

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Emotionele kwaliteit	.07 ⁺ (n=693)	.09*** (n=1237)	.06 ⁺ (n=1237)
Educatieve kwaliteit	.04 (n=693)	.08** (n=1237)	.07* (n=1237)
Groepssocialisatie	.07 (n=520)	-.02 (n=520)	-.05 (n=520)

⁺ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

5.3 NCKO-interactievaardigheden en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

In Tabellen 5.7, 5.8 en 5.9 staan de correlaties tussen de NCKO-schalen en het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen. In de kinderdagopvang is het welbevinden van kinderen hoger wanneer medewerkers sensitief zijn, duidelijke grenzen stellen, veel praten en uitleggen en de ontwikkeling van kinderen stimuleren. Deze vaardigheden blijken ook van belang voor de speel/werkhouding van kinderen evenals het respecteren van de autonomie van kinderen. Voor het gedrag van kinderen blijkt alleen het structureren en grenzen stellen belangrijk. In groepen waar medewerkers een duidelijke structuur bieden, laten kinderen meer wenselijk gedrag zien.

Tabel 5.7 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groeps kwaliteit volgens de NCKO-interactievaardigheden (kinderdagopvang).

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Sensitieve responsiviteit	.09* (n=485)	.10** (n=910)	.02 (n=910)
Respect voor autonomie	.02 (n=485)	.08* (n=910)	.04 (n=910)
Structureren en grenzen stellen	.16*** (n=485)	.09* (n=803)	.11** (n=803)
Praten en uitleggen	.13** (n=485)	.14*** (n=910)	.00 (n=910)
Ontwikkelingsstimulering	.10* (n=485)	.07* (n=910)	-.03 (n=910)
Begeleiding van interacties	.08+ (n=485)	.01 (n=910)	-.00 (n=910)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

In de peuteropvang dragen het respecteren van de autonomie van kinderen en het structureren en grenzen stellen beiden bij aan het welbevinden van kinderen. Voor de speel/werkhouding blijken alle interactievaardigheden van belang. Verder laten kinderen meer gewenst gedrag zien wanneer medewerkers hun autonomie respecteren, een duidelijke structuur bieden en de ontwikkeling van kinderen stimuleren.

In de buitenschoolse opvang is het welbevinden van kinderen hoger wanneer medewerkers actief de interacties tussen kinderen begeleiden. Voor de speel/werkhouding blijkt vooral de emotionele ondersteuning van belang. Tot slot spelen verschillende interactievaardigheden een rol in het gedrag van kinderen. Het emotioneel ondersteunen en respecteren van de autonomie van kinderen, evenals het bieden van structuur door veel verbale begeleiding zijn allemaal belangrijk in de buitenschoolse opvang.

Tabel 5.8 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groeps kwaliteit volgens de NCKO-interactievaardigheden (peuteropvang).

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Sensitieve responsiviteit	.04 (n=1019)	.06* (n=1691)	.03 (n=1691)
Respect voor autonomie	.06* (n=1019)	.08*** (n=1691)	.05* (n=1691)
Structureren en grenzen stellen	.08* (n=1015)	.08** (n=1678)	.07** (n=1678)
Praten en uitleggen	.04 (n=1019)	.08** (n=1691)	.03 (n=1691)
Ontwikkelingsstimulering	.02 (n=1019)	.08** (n=1691)	.05* (n=1691)
Begeleiding van interacties	-.00 (n=1019)	.03 (n=1691)	.01 (n=1691)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Tabel 5.9 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groeps kwaliteit volgens de NCKO-interactievaardigheden (buitenschoolse opvang).

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Emotionele ondersteuning	.01 (n=687)	.06* (n=1230)	.09** (n=1230)
Autonomie	.02 (n=687)	.03 (n=1230)	.11*** (n=1230)
Regie en leiding	-.05 (n=687)	-.02 (n=1230)	.15*** (n=1230)
Praten en uitleggen	-.03 (n=679)	.01 (n=1222)	.06* (n=1222)
Ontwikkelingsstimulering	.01 (n=679)	-.03 (n=1222)	.03 (n=1222)
Begeleiding van interacties	.09* (n=679)	-.01 (n=1222)	.02 (n=1222)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

5.4 Groepsobservaties met de ECERS-R en BSO schaal en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

In tabellen 5.10 en 5.11 wordt de samenhang tussen de kwaliteit van de omgeving en het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen weergegeven. Er blijkt een contrast tussen de kinderdagopvang en de peuteropvang in de rol die het activiteiten aanbod speelt in welbevinden. In de kinderdagopvang blijkt het welbevinden van kinderen lager wanneer er een hogere score is op de activiteitschaal, terwijl het welbevinden in de peuteropvang juist hoger is. De activiteitschaal beoordeelt de aanwezigheid en

toegankelijkheid van een gevarieerd aanbod van (speelgoed)materialen gericht op verschillende ontwikkelingsdomeinen. Mogelijk betekent een hogere score op deze schaal in de kinderdagopvang dat er vooral veel materialen zijn waar kinderen uit kunnen kiezen en is de keuze soms te groot voor hele jonge kinderen. Of het speelgoed is vooral bedoeld om tijdens vrij spel mee te kunnen spelen, waarbij de medewerkers mogelijk een minder sterke, begeleidende rol hebben. Maar meer onderzoek is nodig om beter te begrijpen welke verklaringen er (nog meer) kunnen zijn.

Tabel 5.10 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groeps kwaliteit volgens de ECERS.

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
KDV			
Ruimte en meubilering	-.06 (n=458)	-.00 (n=933)	.05 (n=933)
Activiteiten	-.16*** (n=458)	-.03 (n=933)	.04 (n=933)
Interacties	-.02 (n=458)	.00 (n=933)	-.02 (n=933)
POV			
Ruimte en meubilering	.03 (n=1028)	.00 (n=1706)	.03 (n=1706)
Activiteiten	.07* (n=1028)	.04 (n=1706)	-.01 (n=1706)
Interacties	.06+ (n=1028)	.03 (n=1706)	.07** (n=1706)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Voor de buitenschoolse opvang blijkt een ander patroon dan voor de jongere kinderen. Hier blijkt de speel/werkhouding van kinderen beter te zijn wanneer de kwaliteit van de ruimte en inrichting hoger is en er meer beschikbaar (speelgoed)materiaal is voor de kinderen. Ook laten de kinderen meer wenselijk gedrag zien wanneer de globale interactiekwaliteit hoger is.

Tabel 5.12 Samenhang tussen welbevinden, speel/werkhouding, gedrag en de groeps kwaliteit volgens de BSO-schaal (buitenschoolse opvang).

	Welbevinden	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
Ruimte en meubilering	.02 (n=693)	.08** (n=1237)	.05 (n=1237)
Materiaal en activiteiten	.03 (n=693)	.08** (n=1237)	.03 (n=1237)
Interacties	.01 (n=693)	.02 (n=1237)	.14*** (n=1237)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

5.5 Samenvattend beeld kwaliteit en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

In dit hoofdstuk beschrijven we welke kwaliteitsaspecten bijdragen aan het welbevinden, de speel/werkhouding en het gedrag van kinderen. Eerst wordt gekeken naar de samenhang tussen individuele interacties die kinderen hebben en hun welbevinden, speel/werkhouding en gedrag. Vervolgens gaan we nader in op de samenhang tussen groeps kwaliteit en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag van kinderen.

Samenhang van individuele interacties met welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

Voor alle opvangsoorten geldt dat kinderen een hoger welbevinden hebben, naarmate ze meer positieve interacties hebben met medewerkers en met andere kinderen. Maar de patronen verschillen iets tussen de opvangsoorten. Voor kinderen in de buitenschoolse opvang blijken de positieve interacties met andere kinderen een grotere bijdrage te leveren aan hun welbevinden dan de interacties met medewerkers. Voor de jongere kinderen dragen beide ongeveer even sterk bij.

We zien hetzelfde patroon voor speel/werkhouding. De positieve interacties met leeftijdsgenoten dragen in alle opvangsoorten in ongeveer gelijke mate bij aan de speel/werkhouding van kinderen. Voor de kinderen in de buitenschoolse opvang spelen de positieve interacties met medewerkers ook een rol, maar deze rol is beduidend minder groot dan voor de jongere kinderen.

In de peuteropvang en de buitenschoolse opvang blijkt dat kinderen minder wenselijk gedrag laten zien wanneer ze meer positieve interacties hebben met leeftijdsgenoten. Dus kinderen hebben meer conflicten en laten een minder goede zelfregulatie zien. Wanneer kinderen meer interacties hebben met andere kinderen, zullen die vooral positief zijn. Maar naarmate er meer interacties zijn, is de kans ook groter dan er een keer zich een keer een conflict voordoet. Of als kinderen, zeker de wat oudere kinderen in de buitenschoolse opvang, meer samenspelen, kunnen ze ook meer uitgelaten, baldadig of opstandig gedrag laten zien en elkaar daarin versterken. Het leren omgaan met meningsverschillen of conflicten is iets dat kinderen moeten leren en de rol van de pedagogisch medewerkers is daarin belangrijk. Voor de peuteropvang blijkt inderdaad dat kinderen laten meer wenselijk laten gedrag zien wanneer zij meer positieve interacties hebben met de medewerkers. Dus wanneer kinderen een betere band hebben met medewerkers, vaker in hun nabijheid zijn en positieve emoties delen met hen, is hun zelfregulatie beter en hebben ze minder conflicten.

Samenhang tussen groeps kwaliteit en welbevinden, speel/werkhouding en gedrag

In de kinderdagopvang voelen kinderen zich meer op hun gemak in de groep wanneer de sfeer in de groep positief is met een duidelijke structuur. Verder is het belangrijk dat medewerkers sensitief en responsief reageren waarbij zij oog hebben voor de inbreng van kinderen en de autonomie van kinderen bevorderen. Daarnaast speelt de ondersteuning van de brede ontwikkeling ook een positieve rol in het welbevinden. Wanneer er een heel gevarieerd aanbod aan (speelgoed)materialen is waar kinderen (onbeperkt) toegang toe hebben, is het welbevinden van kinderen lager. Het zou kunnen dat een groter aanbod van materialen onderdeel uitmaakt van een aanbod van overwegend vrij en onbegeleid spel. Kinderen kunnen dan wellicht meer gaan ronddwalen en een minder hoog welbevinden laten zien.

De speel/werkhouding van kinderen in de kinderdagopvang is hoger wanneer zij een hogere emotionele kwaliteit ervaren. Als medewerkers sensitief reageren en daarbij respect hebben voor de autonomie van kinderen en een duidelijke structuur bieden, is het welbevinden hoger. Ook de aandacht voor de ontwikkeling van kinderen draagt bij aan hun speel/werkhouding. In groepen waar medewerkers een duidelijke structuur bieden, laten kinderen meer wenselijk gedrag zien.

In de peuteropvang is het welbevinden van kinderen hoger wanneer medewerkers een duidelijke structuur bieden terwijl ze de autonomie van het kind respecteren en eigen inbreng van kinderen stimuleren. Hier blijkt een groter en gevarieerder aanbod van (speelgoed)materialen juist wel goed voor het welbevinden van kinderen. Mogelijk speelt ook het verschil in opvangduur hierin een rol. Kinderen zijn over het algemeen minder uren per dag in de peuteropvang vergeleken met kinderen in de kinderdagopvang.

Daarnaast hebben kinderen een betere speel/werkhouding wanneer er geen negativiteit is in de groep en medewerkers een duidelijke structuur bieden en het gedrag van kinderen in goede banen leiden. Als medewerkers responsief reageren, veel praten en uitleggen en de ontwikkeling van kinderen ondersteunen en stimuleren, is de speel/werkhouding ook beter.

Verder draagt de educatieve kwaliteit, waaronder ontwikkelingsstimulering, en het respect voor de autonomie van kinderen bij aan beter gedrag in de groep. Kinderen laten meer wenselijk gedrag zien in groepen met een duidelijke structuur, waarin kinderen zowel emotioneel als educatief goed ondersteund worden en hun autonomie kunnen ontwikkelen.

In de buitenschoolse opvang is het welbevinden hoger wanneer er weinig negativiteit is in de groep en wanneer kinderen meer eigen inbreng hebben en hun autonomie gerespecteerd wordt. Daarnaast is het welbevinden hoger wanneer medewerkers de interacties tussen kinderen beter begeleiden.

Verder draagt zowel de emotionele als de educatieve kwaliteit bij aan een betere speel/werkhouding. Ook de kwaliteit van de ruimte en inrichting een belangrijke rol, net als de aanwezige (speel)materialen. De speel/werkhouding van kinderen is hoger in beter ingerichte groepen waar kinderen de ruimte hebben om verschillende soorten spel of activiteiten te ondernemen.

Tot slot is de educatieve kwaliteit, waaronder ontwikkelingsstimulering, en het respect voor de autonomie van kinderen van belang voor hun gedrag. Kinderen laten ook meer wenselijk gedrag zien in groepen met een duidelijke structuur, waarin kinderen zowel emotioneel als educatief goed ondersteund worden en hun autonomie kunnen ontwikkelen.

6. Kwaliteit vanuit het individuele en het groepspectief

Vaak wordt de kwaliteit in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang beoordeeld vanuit een groepspectief. Veelgebruikte observatie-instrumenten zoals de CLASS, NCKO-interactievaardigheden, en omgevingschalen (ECERS-R en de BSO-schaal) beoordelen de kwaliteit als een gemiddelde voor de groep. In het huidige rapport zijn we juist ingegaan op de individuele ervaringen van kinderen. In dit hoofdstuk brengen we de twee samen en kijken we hoe kwaliteit vanuit een groepspectief en vanuit een individueel kindperspectief zich tot elkaar verhouden. De kindscores zijn steeds als uitgangspunt genomen voor de analyses en gekoppeld aan de verschillende kwaliteitsinstrumenten. De relaties tussen de verschillende kwaliteitsaspecten worden in dit hoofdstuk per opvangtype besproken.

6.1 Groepsobservaties met de CLASS en individuele interacties van kinderen

De CLASS is een observatie instrument dat gebruikt is voor de live observaties tijdens de bezoeken aan de groepen. Daarnaast zijn video's gemaakt van kinderen in verschillende activiteiten die achteraf zijn gecodeerd met de inCLASS. De gemiddelde CLASS-score heeft als doel om uitspraken te doen over de kwaliteit van de groep als geheel en geeft daarmee een beeld van de gemiddelde ervaringen van het gemiddelde kind.

Tabel 6.1 toont de samenhang tussen de verschillende domeinen van proceskwaliteit en de individuele interacties van kinderen. In alle opvangsoorten hangen de interacties die individuele kinderen hebben met medewerkers het sterkst samen met de proceskwaliteit gemeten op groepsniveau. Dus hoe hoger de kwaliteit van de individuele interacties, hoe hoger de kwaliteit op groepsniveau. De groepskwaliteit blijkt niet gerelateerd aan de interacties die individuele kinderen hebben met leeftijdsgenoten.

Er zijn enkele verschillen tussen de opvangsoorten. Zo is in de kinderdagopvang de educatieve kwaliteit het sterkst gerelateerd aan de individuele interacties van kinderen, terwijl dit in de peuteropvang juist geldt voor de emotionele kwaliteit. Verder zijn de verbanden het sterkst in de buitenschoolse opvang. Een mogelijke verklaring kan zijn dat er grotere contrasten zijn in de buitenschoolse opvang, waarbij er tijdens de ene activiteit heel veel en tijdens een andere activiteit heel weinig interacties zijn met de medewerkers. Deze contrasten komen dan ook duidelijker terug in de groepsobservaties.

Tabel 6.1 Samenhang tussen proceskwaliteit zoals gemeten met de CLASS en de individuele interacties van kinderen.

	Interactie met PM-er	Interactie met peers
KDV		
Emotionele kwaliteit	.09** (n=933)	-.02 (n=933)
Educatieve kwaliteit	.12*** (n=933)	-.05 (n=933)
Groepssocialisatie	.07 (n=444)	.01 (n=444)
POV		
Emotionele kwaliteit	.08*** (n=1706)	.02 (n=1706)
Educatieve kwaliteit	.03 (n=1706)	-.01 (n=1706)
Groepssocialisatie	.02 (n=838)	.04 (n=838)
BSO		
Emotionele kwaliteit	.13*** (n=1237)	.02 (n=1237)
Educatieve kwaliteit	.20*** (n=1237)	.01 (n=1237)
Groepssocialisatie	.13** (n=520)	.05 (n=520)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

6.2 NCKO-interactievaardigheden en de individuele interacties van kinderen

Een andere manier om de proceskwaliteit in kaart te brengen, is aan de hand van de NCKO-schalen van de zes interactievaardigheden: Sensitieve responsiviteit, Respect voor autonomie, Structureren en grenzen stellen, Praten en uitleggen, Ontwikkelingsstimulering en Begeleiden van interacties. De NCKO-schalen zijn toegepast op de video opnamen die ook gebruikt zijn voor de inCLASS. Dit geeft meer precisie in de vergelijking van de twee perspectieven (groep vs. kind).

In Tabellen 6.2, 6.3 en 6.4 staan de correlaties tussen de NCKO-schalen en de individuele interacties van kinderen. Voor alle opvangsoorten blijkt er een positieve relatie tussen de interactievaardigheden van medewerkers enerzijds en de individuele interacties zoals kinderen die ervaren anderzijds. Er zijn wat verschillen tussen de opvangsoorten. In de kinderdagopvang zijn het vooral de sensitiviteit van de medewerker, het bieden van structuur en veel praten en uitleggen die samengaan met meer positieve interacties van individuele kinderen. Voor de peuteropvang en de buitenschoolse opvang zijn ook het respecteren van de autonomie van kinderen en ontwikkelingsstimulering van belang voor de individuele interacties die kinderen hebben met medewerkers.

Er blijkt ook een positieve relatie tussen de interactievaardigheden van medewerkers en de mate waarin kinderen positieve interacties hebben met leeftijdsgenoten. Maar deze relatie is verschillend voor de kinderen in de kinderdag- en peuteropvang en de kinderen in de buitenschoolse opvang. Wanneer medewerkers in de kinderdag- en peuteropvang beter zijn in het begeleiden van de interacties tussen kinderen, dan hebben kinderen inderdaad meer interacties met leeftijdsgenoten. Verder blijkt in de kinderopvang dat kinderen meer interacties hebben met leeftijdsgenoten wanneer medewerkers meer structuur bieden, veel praten en uitleggen en de ontwikkeling van kinderen stimuleren. Voor de peuteropvang is juist het respecteren van de autonomie van kinderen belangrijk.

Voor de buitenschoolse opvang is het patroon anders. Hier zijn alle verbanden negatief voor de interacties tussen leeftijdsgenoten, wat betekent dat wanneer medewerkers de autonomie van kinderen meer respecteren, ze meer regie en leiding nemen en de ontwikkeling van kinderen stimuleren, kinderen minder positieve interacties hebben met leeftijdsgenoten. De interacties met medewerkers zijn sterker gekoppeld aan bepaalde situaties en activiteiten, zoals eet- en drinkmomenten en georganiseerde educatieve of creatieve activiteiten, zie H3.2. Het lijkt erop dat kinderen óf positieve interacties hebben met medewerkers óf met andere kinderen, maar niet beiden tegelijk. Zo beschouwd, is de interpretatie van de negatieve relatie vooral een signaal dat wanneer kinderen meer positieve interacties hebben met medewerkers ze niet tegelijkertijd ook positieve interacties hebben met kinderen.

Tabel 6.2 Samenhang tussen de NCKO-interactievaardigheden en de individuele interacties van kinderen in de kinderdagopvang.

	Interactie met PM-er	Interactie met peers
Sensitieve responsiviteit	.11** (n=910)	.06 ⁺ (n=910)
Respect voor autonomie	.05 (n=910)	.01 (n=910)
Structureren en grenzen stellen	.10** (n=803)	.08* (n=803)
Praten en uitleggen	.14*** (n=910)	.11** (n=910)
Ontwikkelingsstimulering	.05 (n=910)	.09** (n=910)
Begeleiding van interacties	.06 ⁺ (n=910)	.08* (n=910)

⁺ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Tabel 6.3 Samenhang tussen de NCKO-interactievaardigheden en de individuele interacties van kinderen in de peuteropvang.

	Interactie met PM-er	Interactie met peers
Sensitieve responsiviteit	.13*** (n=1691)	.02 (n=1691)
Respect voor autonomie	.16*** (n=1691)	.06* (n=1691)
Structureren en grenzen stellen	.09*** (n=1678)	.03 (n=1678)
Praten en uitleggen	.16*** (n=1691)	.06* (n=1691)
Ontwikkelingsstimulering	.12*** (n=1691)	.01 (n=1691)
Begeleiding van interacties	.08** (n=1691)	.06* (n=1691)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Tabel 6.4 Samenhang tussen de NCKO-interactievaardigheden en de individuele interacties van kinderen in de buitenschoolse opvang.

	Interactie met PM-er	Interactie met peers
Emotionele ondersteuning	.12*** (n=1230)	-.03 (n=1230)
Autonomie	.11*** (n=1230)	-.06* (n=1230)
Regie en leiding	.12*** (n=1230)	-.09** (n=1230)
Praten en uitleggen	.13*** (n=1222)	-.04 (n=1222)
Ontwikkelingsstimulering	.10*** (n=1222)	-.07* (n=1222)
Begeleiding van interacties	.05+ (n=1222)	-.04 (n=1222)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

6.3 Groepsobservaties met de ECERS-R en BSO schaal en de individuele interacties van kinderen

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de relatie tussen de globale kwaliteit van de fysieke en sociale omgeving aan de hand van verschillende meetinstrumenten zoals de omgevingsschalen ECERS-R (Early Childhood Environment Rating Scale-Revised) en BSO-schaal en de individuele interacties van kinderen. Hiertoe worden drie subschalen van de omgevingsschalen bekeken: Ruimte en inrichting, Activiteiten, en Interactie. Observatoren zijn een dagdeel aanwezig en kennen scores toe op basis van de inrichting van de fysieke ruimte en het aanwezige materiaal. Het beoordelen van de aangeboden activiteiten en de

globale interactiekwaliteit is gedaan op basis van het gehele dagdeel en geeft dus een beeld van wat er gedurende die uren is aangeboden.

In tabellen 6.7 en 6.8 staan de relaties tussen de groeps kwaliteit en de individuele interacties van kinderen. Er zijn enkele significante verbanden voor de peuteropvang en de buitenschoolse opvang, maar niet voor de kinderdagopvang. Zowel in de peuteropvang als de buitenschoolse opvang hebben kinderen meer interacties met medewerkers wanneer de algehele interactiekwaliteit in de groep hoger is. Daarnaast blijkt voor de peuteropvang dat kinderen meer positieve interacties hebben met de medewerkers wanneer er meer gevarieerde (speel)materialen voor verschillende ontwikkelingsdomeinen beschikbaar zijn.

Tabel 6.7 Samenhang tussen de ECERS en de individuele interacties van kinderen in de kinderdagopvang.

	Interactie met PM-er	Interactie met peers
KDV		
Ruimte en meubilering	.01 (n=933)	.02 (n=933)
Activiteiten	.03 (n=933)	-.01 (n=933)
Interacties	.05 (n=933)	-.05 (n=933)
POV		
Ruimte en meubilering	.02 (n=1706)	.01 (n=1706)
Activiteiten	.08** (n=1706)	.02 (n=1706)
Interacties	.08** (n=1706)	-.00 (n=1706)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Voor de buitenschoolse opvang blijkt juist dat de kwaliteit van de ruimte en inrichting van belang is (Tabel 6.9). Hier gaat het bijvoorbeeld om het hebben van voldoende ruimte voor verschillende soorten spel en activiteiten waarbij er mogelijkheden zijn voor gevarieerde activiteiten op basis van de leeftijd en behoeften van kinderen.

Tabel 6.9 Samenhang tussen de BSO-schaal en de individuele interacties van kinderen in de buitenschoolse opvang.

	Interactie met PM-er	Interactie met peers
Ruimte en meubilering	.07* (n=1237)	.03 (n=1237)
Materiaal en activiteiten	.05+ (n=1237)	.07* (n=1237)
Interacties	.06* (n=1237)	-.03 (n=1237)

+ p < .10; * p < .05; ** p < .01; *** p < .001

6.4 Samenvattend beeld kwaliteit vanuit het individuele en het groepspectief

Vaak wordt de kwaliteit in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang beoordeeld vanuit een groepspectief. Hoofdstuk 3 heeft laten zien dat er grote verschillen bestaan in de interacties die individuele kinderen hebben in een groep, dus dat roept de vraag op in hoeverre deze perspectieven zich tot elkaar verhouden. In dit hoofdstuk brengen we de twee samen en kijken we hoe kwaliteit vanuit een groepspectief en vanuit een individueel kindperspectief zich tot elkaar verhouden. Hieronder worden de relaties tussen de individuele interacties van kinderen en de groepskwaliteit beschreven. Hiertoe zijn de verzamelde gegevens van 2017-2023 gebruikt, waarvoor zowel gegevens over de groepskwaliteit als video-data beschikbaar waren voor de individuele kindobservaties.

Individuele interacties en groepskwaliteit (CLASS)

De groepskwaliteit met de CLASS Toddler en Pre-K is gemeten aan de hand van 4 observaties per groep, niet noodzakelijkerwijs dezelfde situaties die ook gefilmd zijn voor de inCLASS. De CLASS beoogt een beeld te geven van de gemiddelde kwaliteit zoals die ervaren wordt door het gemiddelde kind.

De proceskwaliteit zoals gemeten op groepsniveau hangt samen met de individuele interacties die kinderen hebben met medewerkers. Er blijken wel verschillen tussen de opvangsoorten hierin. In de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang hebben kinderen meer positieve interacties met medewerkers in groepen waar de emotionele en educatieve kwaliteit hoger is. Voor de buitenschoolse opvang is daarnaast ook de aandacht voor groepssocialisatie van belang. In groepen waar medewerkers meer oog hebben voor de groep als geheel en samenspel en samenwerking stimuleren hebben kinderen meer positieve interacties met de medewerker. Voor de peuteropvang blijkt juist alleen de emotionele kwaliteit samen te hangen met de individuele kindinteracties. Dus daar hebben kinderen vooral positieve interacties met medewerkers wanneer de emotionele groepskwaliteit hoger is. Voor alle opvangsoorten blijkt er geen samenhang met de interacties van kinderen met leeftijdsgenoten.

Individuele ervaringen en interactievaardigheden (NCKO-schalen)

De codering van de NCKO-schalen is gedaan op basis van dezelfde video's als voor de inCLASS. De observaties betreffen dus dezelfde situaties en geven inzicht in hoe deze situaties eruit zien op basis van het handelen van de medewerkers en de interacties van kinderen. Deze vergelijking geeft, logischerwijs, de sterkste verbanden omdat het gaat om dezelfde geobserveerde situaties.

Voor alle opvangsoorten blijkt er een positieve relatie tussen de interactievaardigheden van medewerkers en de individuele interacties die kinderen hebben met medewerkers. Er zijn wel verschillen tussen de opvangsoorten. Voor de kinderdag- en peuteropvang zijn alle interactievaardigheden positief gerelateerd aan de interacties die kinderen hebben met medewerkers én met andere kinderen. Kinderen in de kinderdagopvang en peuteropvang hebben bijvoorbeeld ook meer positieve interacties met leeftijdsgenoten wanneer medewerkers de interacties tussen kinderen beter begeleiden. Voor de buitenschoolse opvang zijn de verbanden tussen de interactievaardigheden en de interacties tussen leeftijdsgenoten negatief. Wanneer pedagogisch medewerkers de

autonomie van kinderen bevorderen, meer regie en leiding nemen en de ontwikkeling van kinderen stimuleren, zijn er minder vaak positieve interacties met leeftijdsgenoten. In eerdere hoofdstukken is al naar voren gekomen dat kinderen in sommige situaties meer interacties hebben met medewerkers, zoals eet- en drinkmomenten en gerichte activiteiten, en op andere momenten meer interacties met leeftijdsgenoten, zoals vrij spel. Dus de bevinding lijkt erop te duiden dat kinderen in de buitenschoolse opvang óf interacties hebben met medewerkers óf met andere kinderen, maar niet beiden tegelijk. Dus in situaties waarin de medewerkers meer actief betrokken zijn en daarbij kinderen ondersteunen in hun autonomie en ontwikkeling zijn kinderen wellicht ook meer gericht op de medewerker en minder vaak op leeftijdsgenoten.

Individuele ervaringen en de omgevingskwaliteit (ECERS-R en BSO-schaal)

Met de omgevingschalen (ECERS-R en BSO-schaal) wordt aan het einde van een observatie ochtend of middag een oordeel gegeven op een aantal kwaliteitsaspecten, zoals ruimte en inrichting, materiaal en activiteiten aanbod en de globale interactiekwaliteit. Dit geeft een globaal beeld van de omgevingskwaliteit in de groepen.

De globale kwaliteitsaspecten hebben alleen in de peuteropvang en de buitenschoolse opvang een verband met de individuele interacties van kinderen. In de peuteropvang blijkt dat zowel de kwaliteit van het activiteiten aanbod als de algemene interactiekwaliteit samenhangen met de individuele interacties tussen kinderen en medewerkers. Dus in groepen waarin er een uitgebreider activiteiten aanbod is en waar de interactiekwaliteit hoog is, hebben individuele kinderen meer interacties met de medewerkers.

Voor de buitenschoolse opvang blijken de kwaliteit van de ruimte en inrichting en de globale interactiekwaliteit van belang. In groepen met een hogere kwaliteit van de ruimte zijn er meer interacties met de medewerkers. Een hogere kwaliteit van de ruimte betekent bijvoorbeeld dat er voldoende ruimte is voor verschillende soorten spel en activiteiten, zowel binnen als buiten, en dat er mogelijkheden zijn voor gevarieerde activiteiten op basis van de leeftijd en behoeften van kinderen. Verder hadden kinderen meer interacties met andere kinderen in groepen waar meer gevarieerde materialen en activiteiten waren.

Conclusie

De bevindingen laten zien dat kwaliteit beoordeeld op groepsniveau deels samenhangt met de interacties van individuele kinderen. Verschillende kwaliteitsaspecten die pedagogische klimaat in brede zin weergeven, vertonen een samenhang met de individuele interacties die kinderen ervaren, maar de verbanden zijn relatief klein. Het meten van kwaliteit op het niveau van de groep doet daarmee niet volledig recht aan de individuele verschillen in de ervaringen van kinderen. De kwaliteit zoals gemeten op het groepsniveau schetst een beeld van een goede emotionele kwaliteit en een middelmatige educatieve kwaliteit. Maar de variatie in hoe kinderen de kwaliteit ervaren is een stuk groter. Daarmee biedt het perspectief van de individuele ervaringen een complementair beeld van de kwaliteit.

7. Integrale beschouwing op kwaliteit

Proceskwaliteit in de kinderopvang wordt over het algemeen gedefinieerd en beoordeeld op het niveau van de groep of vanuit het perspectief van de pedagogisch medewerkers. Echter, met een groepspectief op kwaliteit worden eventuele verschillen tussen kinderen en in de interacties en ervaringen die zij hebben in de groep gemaskeerd. Eerdere studies hebben laten zien dat er verschillen zijn tussen kinderen en de mate waarin zij baat hebben bij een hogere groepskwaliteit¹⁶. Kwaliteit bekijken vanuit het perspectief van de ervaringen van individuele kinderen kan daarmee een aanvullend perspectief geven op kwaliteit. In dit hoofdstuk bekijken we eerst in statistische zin in hoeverre de ervaringen van individuele kinderen overeenkomen in een groep, gevolgd door een inhoudelijke beschouwing op de resultaten waarbij ook verschillen tussen de opvangsoorten aan bod komen.

7.1 Groepsvariantie in de individuele ervaringen van kinderen

Individuele kinderen kunnen verschillende ervaringen hebben in de kinderopvang en hier zullen we vanaf paragraaf 7.2 uitgebreider op ingaan. Maar deze kinderen zitten wel in dezelfde groep, dus ze hebben ook iets gemeenschappelijk. Dit gemeenschappelijke element kan te maken hebben met de medewerkers en hoe zij omgaan met de kinderen. Bijvoorbeeld medewerkers die consequent aandacht en oog hebben voor *alle* kinderen in de groep. Dan zal de sensitiviteit van de medewerker hoog zijn en dat zou dan ook zichtbaar moeten zijn in bijvoorbeeld een hoger welbevinden van (vrijwel) alle kinderen in de groep. Een ander voorbeeld kan de inrichting van de ruimte zijn. Als de ruimte zo is ingericht dat kinderen zelf materialen kunnen pakken en opruimen, dan blijkt dit uit een hogere score op de omgevingskwaliteit en dan zou dit als het goed is ook zichtbaar moeten zijn in een grotere zelfstandigheid van de kinderen in de groep (zoals gemeten met de inCLASS). De mate waarin er iets is op het niveau van de groep dat de kinderen gemeenschappelijk hebben wordt ook wel de *groepsvariantie* genoemd (dus de variantie binnen groepen).

De groepsvariantie kan statistisch bepaald worden en wordt uitgedrukt in de zogenaamde intraclasscorrelatiecoëfficiënt (ICC). In Tabel 7.1 worden de ICC's beschreven voor alle kwaliteitsmaten die we hebben toegepast om de individuele ervaringen van kinderen te meten. Een ICC tussen de .10 en .20 is vrij gebruikelijk in onderzoek in de kinderopvang en in het onderwijs. Dit geeft aan dat 10% tot 20% van de variantie is toe te schrijven aan het groepsniveau. Dat betekent dat de overeenkomst in de ervaringen van kinderen in dezelfde groep tussen de 10%-20% is.

Voor de kindmaten welbevinden, speel/werkhouding en gedrag blijken er grote verschillen in de groepsvariantie. Voor welbevinden is deze het laagst, namelijk tussen de 5%-7%. Er is dus weinig gemeenschappelijk tussen kinderen en er zijn grote verschillen *tussen kinderen binnen dezelfde groep*. In Hoofdstuk 4 hebben we inderdaad gezien dat de variatie in welbevinden heel groot is. Er zijn kinderen die een laag welbevinden hebben op een bepaald moment en kinderen die een heel hoog welbevinden hebben.

¹⁶ Rimm-Kaufman et al. (2009), Vitiello et al. (2012)

Voor de speel/werkhouding blijken verschillen tussen de opvangsoorten. Zo heeft in de kinderopvang 14% van de variantie in speel/werkhouding te maken met groepskenmerken. Dus de speel/werkhouding van kinderen heeft voor 14% een gemeenschappelijke component. Voor de peuteropvang en buitenschoolse opvang is de groepsvariantie vrijwel 0. Er is dus geen gemeenschappelijke groepscomponent en er kunnen dus grote verschillen zijn tussen kinderen in de groep. Dus in de kinderopvang komen de ervaringen van kinderen meer met elkaar overeen dan in de peuteropvang en de buitenschoolse opvang het geval is.

Voor de buitenschoolse opvang blijkt juist het gedrag van kinderen een sterkere groepscomponent te hebben. Zo is 12% van de variantie toe te schrijven aan de groep, vergeleken met 6% voor de jongere kinderen. Dit suggereert dat er groepskenmerken zijn die bijdragen aan meer gewenst gedrag bij kinderen. Voor de buitenschoolse opvang blijkt dat bijvoorbeeld de emotionele en educatieve kwaliteit van belang is voor het gedrag van kinderen. Wanneer medewerkers emotioneel meer ondersteunend zijn, de autonomie van kinderen ondersteunen en de kinderen uitdagen en stimuleren in hun ontwikkeling laten kinderen meer gewenst gedrag zien.

Verder blijkt er meer overeenkomst in de mate waarin kinderen interacties met de medewerker hebben dan de mate van interacties met andere kinderen. Zo'n 10%-16% van de variantie is toe te schrijven aan gedeelde ervaringen in de groep. Dit komt overeen met wat eerder gevonden is met de inCLASS in Nederland¹⁷. Dit betekent dat de individuele interacties van kinderen inderdaad een groepscomponent hebben, bijvoorbeeld een medewerker die consistent aandacht heeft voor alle kinderen in de groep.

De interacties die kinderen hebben met leeftijdsgenootjes blijkt in de kinderdagopvang voor 9% verklaard te kunnen worden door groepsvariantie, maar voor de peuteropvang en de buitenschoolse opvang is dit veel lager (1% en 2% respectievelijk). Dat betekent dat de kwaliteit van de interacties tussen kinderen onderling in de kinderdagopvang een sterkere groepscomponent heeft. Dus er zijn groepen waar de kinderen relatief weinig interacties hebben met elkaar en andere groepen waar er juist meer interacties tussen kinderen zijn. Dit zou mogelijk te maken kunnen hebben met groepskenmerken of de rol van de medewerkers. Jonge kinderen in de kinderdag- en peuteropvang hebben meer interacties met andere kinderen wanneer medewerkers deze interacties actief begeleiden. Maar de verschillen tussen kinderen in de peuteropvang zijn groot, net als in de buitenschoolse opvang. Dus er is (vrijwel) geen groepscomponent in deze opvangsoorten. Hier kunnen verschillende redenen voor zijn.

Wellicht zijn de groepen in de peuteropvang en de buitenschoolse opvang minder homogeen, waardoor kinderen elkaar minder opzoeken. In de peuteropvang kan de heterogeniteit te maken hebben met kindkenmerken, zoals ontwikkelingsniveau of taalvaardigheid. Een andere verklaring kan zijn dat kinderen elkaar minder lang en goed kennen. In de peuteropvang zitten kinderen minder lang bij elkaar in dezelfde groep, omdat kinderen instromen wanneer ze tussen de twee en drie jaar zijn en dan ruim een jaar later weer uitstromen. In de kinderdagopvang is er in die zin wellicht meer stabiliteit, want kinderen zitten vaak langer bij elkaar in de groep.

¹⁷ Slot, Willemsen et al. (2023)

Voor de buitenschoolse opvang geldt wellicht ook dat kinderen elkaar minder goed kennen, omdat ze niet altijd op dezelfde school zitten. Verder is er een grotere heterogeniteit in leeftijd in de buitenschoolse opvang. Tot slot, is de tijd die kinderen met elkaar doorbrengen korter omdat het alleen middagen betreft. Deze groepskenmerken kunnen ervoor zorgen dat individuele kinderen hele verschillende ervaringen kunnen hebben in de groep. Waar het ene kind misschien veel samenspeelt met andere kinderen, zullen er ook kinderen zijn die minder sociale contacten hebben in de groep.

Tabel 7.1 De intraclasscorrelatiecoëfficiënten (ICCs) van alle domeinen per opvangtype (2017-2023).

	KDV	POV	BSO
	ICC	ICC	ICC
Welbevinden (nieuw)	0.05	0.05	0.07
Speel / werkhouding	0.14	0.01	0.03
Gedrag in de groep	0.06	0.06	0.12
Interacties met PM-er	0.15	0.10	0.16
Interacties met peers	0.09	0.01	0.02

7.2 Verschillen in individuele interacties van kinderen

De emotionele proceskwaliteit is gemiddeld goed met relatief weinig variatie, terwijl de educatieve proceskwaliteit lager is met een grotere variatie¹⁸. Maar dit is gebaseerd op de gemiddelde kwaliteit in de groep. De huidige resultaten laten zien dat de groepskwaliteit een kleine samenhang toont met de kwaliteit zoals individuele kinderen die ervaren. Zoals de voorgaande paragraaf illustreerde, zijn er verschillen in de ervaringen van individuele kinderen in de groep.

Zo hebben individuele kinderen gemiddeld genomen *soms* interacties met een medewerker, maar er zijn ook groepen waar kinderen vrijwel geen interacties hebben of juist heel vaak. Dat betekent dat niet alle kinderen dezelfde mate van interactiekwaliteit ervaren. Vrijwel de gehele range van de schaal wordt gebruikt, wat duidt op een grote variatie. Het lijkt er dus op dat medewerkers niet alle kinderen evenveel aandacht geven. Dit kan zijn omdat bepaalde kinderen meer aandacht vragen of nodig hebben.

Fins onderzoek heeft bijvoorbeeld aangetoond dat er grote verschillen zijn in de mate waarin pedagogisch medewerkers kijken en reageren op individuele kinderen¹⁹. Hieruit bleek dat medewerkers meer aandacht hadden voor kinderen die zelf actief toenadering zochten en communicatief zijn en kinderen die verstoring gedrag vertoonden. Dit komt overeen met ander onderzoek bij leerkrachten in opleiding²⁰. De Finse medewerkers bleken zich niet bewust van hun kijkgedrag, maar wanneer erop gereflecteerd werd, konden zij verschillende redenen noemen voor hun gedrag. Het bewaken van de fysieke veiligheid van kinderen was

¹⁸ Romijn et al. (2024)

¹⁹ Ukkonen-Mikkola et al. (2024)

²⁰ Goldberg et al. (2021)

de eerste prioriteit. Daarnaast was hun kijkgedrag gericht op het waarborgen van emotionele veiligheid, en het faciliteren en bevorderen van de ontwikkeling van kinderen. Dit laat zien dat medewerkers inderdaad anders reageren op kinderen, afhankelijk van wat zij nodig achten.

Voor de LKK-data weten we niet waarom medewerkers meer interacties hebben met het ene kind en minder met een ander. We kunnen alleen constateren dat er individuele verschillen zijn. Echter, het is aannemelijk dat kinderen die aandacht vragen, op welke manier dan ook, deze aandacht vaker ook krijgen. Het is de vraag of de kinderen die niet direct aandacht vragen, maar wel nodig hebben, dat ook krijgen. Dit geldt vooral voor kinderen die nog minder taalvaardig zijn of meer stil en/of zelfs teruggetrokken gedrag vertonen. Regelmatig met elkaar reflecteren hierop zou medewerkers kunnen helpen om zich meer bewust te zijn wie ze aandacht geven, op welk moment, en waarom.

Voor de buitenschoolse opvang is ook duidelijk dat de interacties met de medewerkers vooral plaatsvinden tijdens de eet- en drinkmomenten en gerichte activiteiten. Dit zijn momenten waarop medewerkers meer aandacht geven aan kinderen. Het aanbod van gerichte activiteiten was divers, maar bestond veelal uit educatieve (een bordspelletje doen, koken of bakken, slijm maken) en creatieve activiteiten (knutselen met kosteloze materialen of schilderen). Tijdens spelmomenten binnen en buiten waren er minder interacties met medewerkers.

Ook de mate waarin kinderen interacties hebben met leeftijdsgenoten varieert. Er zijn groepen waarin kinderen geen interacties hebben met leeftijdsgenoten, maar ook groepen waar dit regelmatig tot vaak het geval is. Over het algemeen hebben kinderen vooral interacties met leeftijdsgenoten tijdens vrij spel situaties. Kinderen in de kinderdag- en peuteropvang hebben ook interacties met medewerkers tijdens spel, terwijl kinderen in de buitenschoolse opvang dat veel minder hebben. Voor jongere kinderen blijkt dat wanneer medewerkers de interacties tussen kinderen onderling meer begeleiden, kinderen ook meer positieve interacties met leeftijdsgenoten hebben. Hoewel het verband niet heel sterk was. Deze vaardigheid scoort gemiddeld nog altijd laag, hoewel er wel variatie is. Kennelijk is het voor medewerkers nog een uitdaging om kinderen op positieve wijze te begeleiden in de onderlinge interacties. Aanvullende professionalisering of coaching zou kunnen bijdragen aan het versterken van deze competentie.

7.3 Welbevinden en gedrag

Het gemiddelde welbevinden van kinderen is voldoende-goed in alle opvangtypen, wat duidt op een veilige en emotioneel ondersteunende omgeving. Maar de verschillen in welbevinden zijn enorm groot, waarbij er kinderen zijn die erg laag scoren op welbevinden of juist heel hoog. Dit geldt voor alle opvangsoorten en is voor de kinderdag- en peuteropvang niet afhankelijk van de soort activiteit. Voor de buitenschoolse opvang blijkt wel dat kinderen een hoger welbevinden hebben tijdens vrij spel.

Een belangrijke vraag is wat bijdraagt aan een hoger welbevinden. De huidige gegevens wijzen in de richting van positieve *groeps*kenmerken. De algehele sfeer in de groep is belangrijk voor kinderen. In groepen waar de sfeer positief is, er plezier wordt gemaakt, er gelachen wordt, er positieve affectie wordt getoond en negativiteit ontbreekt, is het welbevinden hoger. Voor oudere kinderen is het daarnaast belangrijk dat zij voldoende gezien en gehoord worden. Meer ruimte voor hun inbreng en mening draagt bij aan het zichtbare plezier dat zij hebben

in de buitenschoolse opvang. Het welbevinden is ook hoger wanneer medewerkers de interacties tussen kinderen goed begeleiden.

Kinderen laten soms een goede speel/werkhouding zien, zoals grote betrokkenheid bij spel of (routine) activiteiten en enige mate van zelfstandigheid en autonomie. Oudere kinderen blijken een iets betere speel/werkhouding te laten zien dan kinderen in de kinderdag- of peuteropvang. Oudere kinderen zijn vaak zelfstandiger en/of krijgen meer autonomie om keuzes te maken of (spel)materialen te gebruiken. Dus dit verschil kan ook (deels) te maken hebben met de mogelijkheden die kinderen geboden worden in plaats van de vaardigheden van kinderen. Dat kunnen we op basis van de huidige gegevens niet zeggen.

Verder bleek de speel/werkhouding van kinderen het hoogst tijdens creatieve activiteiten. Mogelijk komt dit door de aard van de activiteit. Creatieve activiteiten zijn vaker doelgericht, waarbij kinderen een duidelijk eindresultaat voor ogen hebben (of gepresenteerd krijgen, zoals een voorbeeld dat nagemaakt mag worden). Verder zijn dit activiteiten die vaker in een kleiner groepje worden aangeboden, waarbij er soms ook meer begeleiding van de medewerker geboden kan worden, wat een rol kan spelen in de hogere speel/werkhouding van kinderen. In alle opvangsoorten was de speel/werkhouding van kinderen hoger wanneer de emotionele en de educatieve kwaliteit hoger is in de groep. Dus zowel de een positieve emotionele ondersteuning met een duidelijke structuur als het stimuleren van de brede ontwikkeling zijn belangrijk voor de speel/werkhouding van kinderen. Voor de buitenschoolse opvang is de speel/werkhouding van kinderen ook hoger in beter ingerichte groepen waar kinderen de ruimte hebben om verschillende soorten spel of activiteiten te ondernemen. Dit kunnen bijvoorbeeld verschillende speelhoekjes voor verschillende soorten spel zijn, zoals voor het bouwen met lego of knexx, voor fantasiespel met poppen of playmobil, of voor knutselactiviteiten. Zo kan worden tegemoetgekomen aan de verschillende leeftijden en interesses van kinderen.

Het gedrag dat kinderen laten zien in de groep is over het algemeen goed. Dit gaat over de mate van zelfregulatie van kinderen en de mate waarin er sprake is van conflicten met de medewerkers of andere kinderen. Hoewel het een klein verschil betreft, laten kinderen in de peuteropvang significant meer conflicten zien en iets minder goede zelfregulatie dan kinderen in de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang. Maar de variatie is juist groter in de buitenschoolse opvang dan in de kinderdag- en peuteropvang, met grotere uitschieters naar beneden. Dit suggereert dat het gedrag van kinderen meer fluctueert, afhankelijk van de activiteit of de groepsdynamiek. Zo blijken er bijvoorbeeld meer conflicten te zijn tijdens het buiten spelen.

Wat betreft het gedrag van kinderen blijkt in de kinderdagopvang dat het bieden van structuur en het stellen van grenzen belangrijk is. In groepen waar medewerkers een duidelijke structuur bieden, laten kinderen meer wenselijk gedrag zien. In de peuteropvang en de buitenschoolse opvang blijkt ook de educatieve kwaliteit, waaronder ontwikkelingsstimulering, en de respect voor de autonomie van kinderen een rol te spelen in het gedrag. Kinderen laten meer wenselijk gedrag zien in groepen met een duidelijke structuur, waarin kinderen zowel emotioneel als educatief goed ondersteund worden en hun autonomie kunnen ontwikkelen.

7.4 Concluderende beschouwing

Het kijken door de bril van individuele kinderen geeft een ander perspectief op kwaliteit. Hoewel er op groepsniveau al variatie blijkt te zijn tussen groepen, geeft dit geen informatie over de variatie binnen de groep. Met het observeren van een aantal, willekeurig gekozen kinderen verkrijgen we meer kennis over de mate waarin ervaringen van kinderen vergelijkbaar of heel verschillend zijn binnen en tussen groepen. Dus kijken naar de kwaliteit vanuit het individuele kindperspectief is complementair aan het groepspectief.

De resultaten laten verschillende patronen zien voor de kinderdag- en peuteropvang enerzijds en de buitenschoolse opvang anderzijds. Het is de vraag of dit een verschil in behoeften van kinderen reflecteert of dat dit verschil een weergave is van hoe er door professionals gekeken wordt naar kwaliteit en wat kinderen daarin nodig hebben. Wanneer de buitenschoolse opvang wordt gezien als context waarin je kinderen een beetje met rust moet laten omdat ze moeten bijkomen van de schooldag, kan dit leiden tot een meer afwachtende houding, zeker voor het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. Voor de kinderdag- en peuteropvang geldt juist een sterkere nadruk op het stimuleren van de ontwikkeling, het actief begeleiden van spel en het bieden van activiteiten. Afhankelijk van wat gezien wordt als het doel van de opvangsoort, zullen professionals wellicht een andere rol nemen en anders nadenken over het dagelijkse aanbod van spel en activiteiten. In dat opzicht is het goed om de huidige resultaten tegen het licht te houden en te reflecteren op wat dit betekent.

Voor alle opvangsoorten zijn de positieve interacties met pedagogisch medewerkers van belang voor het welbevinden en de speel/werkhouding van kinderen, ook voor de buitenschoolse opvang. In deze interacties reageren pedagogisch medewerkers sensitief op de behoeften van kinderen, volgen hun ideeën en bevorderen hun autonomie, en bieden een duidelijke structuur waarin kinderen weten welk gedrag er van hen verwacht wordt. Voor de buitenschoolse opvang blijkt daarnaast dat het belangrijk is dat pedagogisch medewerkers variatie aan materialen en activiteiten aanbieden en kinderen uitdagen in hun (denk)ontwikkeling en goede feedback geven. Wanneer pedagogisch medewerkers dit doen, zijn kinderen meer betrokken en zelfstandig, en laten ze meer gewenst gedrag.

Dat het individuele kindperspectief en groepspectief nauw met elkaar verweven zijn blijkt wel uit de resultaten voor welbevinden. Het welbevinden van kinderen hangt namelijk samen met de mate waarin er een positieve sfeer heerst in de groep. Hieruit kunnen we afleiden dat het bevorderen van het welbevinden van individuele kinderen begint bij het creëren van een goede, positieve sfeer waarbij er aandacht is voor alle kinderen. De mate waarin kinderen positieve interacties hebben met leeftijdsgenoten hangt nauw samen met hun welbevinden en hun speel/werkhouding. Er is ruimte voor verbetering wat betreft het stimuleren van de positieve interacties tussen kinderen. Voor de jongste kinderen betekent dit dat zij in nabijheid van andere kinderen moeten zijn en betrokken moeten worden bij wat er op de groep gebeurt. Voor iets oudere kinderen kan het parallel en samenspel worden geïnitieerd en bevorderd. En voor de oudste kinderen betekent het dat er groepsactiviteiten worden aangeboden waar verschillende kinderen aan mee kunnen doen. Hierbij kunnen kinderen worden gestimuleerd om elkaar te helpen en samen te werken. Zo kunnen ook interacties tussen kinderen onderling worden bevorderd tijdens een groepsactiviteit die wordt begeleid door een pedagogisch medewerker.

Referenties

- Broekhuizen, M. L., Slot, P. L., Dubas, J. S., & van Aken, M. A. G. (2016). Teacher's emotional and behavioral support and preschoolers' self-regulation: Relations with social and emotional skills during play. *Early Education and Development, 28*, 135–153. <https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1206458>
- Broekhuizen, M. L., van Aken, M. A. G., Dubas, J. S., Mulder, H., & Leseman, P. P. M. (2015). Individual differences in effects of child care quality: The role of child affective self-regulation and gender. *Infant Behavior and Development, 40*, 216–230. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2015.06.009>
- Goldberg, P., Schwerter, J., Seidel, T., Muller, K., & Sturmer, K. (2021). How does learners' behavior attract preservice teachers' attention during teaching? *Teaching and Teacher Education, 97*, Article 103213. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103213>
- Hamre, B. K., La Paro, K. M., Pianta, R. C., & LoCasale-Crouch, J. (2014). *Classroom Assessment Scoring System. Manual CLASS Infant*. Baltimore, MD: Brookes Publishing.
- Harms, T., Clifford, R. M., & Cryer, D. (1998). *Early Childhood Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. M. (2003). *Infant/Toddler Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. M. (2007). *Family Child Care Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Riksen-Walraven, J.M.A. (2004). *Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria*. In M.H. van IJendoorn, L.W.C. Tavecchio, & J.M.A. Riksen-Walraven (Red.), *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang* (pp. 100-123). Amsterdam: Boom.
- Rimm-Kaufman, S. E., Curby, T. W., Grimm, K. J., Nathanson, L., & Brock, L. L. (2009). The contribution of children's self-regulation and classroom quality to children's adaptive behaviors in the kindergarten classrooms. *Developmental Psychology, 45*, 958–972. <https://doi.org/10.1037/a0015861>
- Romijn, B. R., Slot, P. L., Jepma, IJ., Muller, P., Bredeveld, M., & Leseman, P.P.M. (2024). *Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld - Gecombineerde metingen 2017-2023*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Jepma, IJ., Muller, P., Romijn, B.R., Bekkering, C.I.V. & Leseman, P.P.M. (2019). *Ontwikkelingen in de kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang - Gecombineerde metingen 2017-2019*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2011). *Classroom Assessment Scoring System. Handleiding CLASS Toddler. Nederlandse vertaling en bewerking*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2011). *Classroom Assessment Scoring System. Handleiding CLASS PreK. Nederlandse vertaling en bewerking*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Slot, P. L., Romijn, B.R., Jepma, IJ., Muller, P., & Leseman, P.P.M. (2021). *Het meten van kwaliteit in de kinderopvang - Gecombineerde metingen 2017-2019*. Utrecht, Nederland: Sardes.

- Slot, P. L., Willemsen, M. M., Bleses, D., & Downer, J. (2023). Individual toddlers' interactions with teachers, peers, and the classroom environment in Danish and Dutch childcare: First validation of the inCLASS Toddler. *Learning and Individual Differences, 107*, 102347. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102347>
- Sylva, K., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2010). *Early Childhood Environment Rating Scale Curricular Extensions to ECERS-R*. London, UK: Trentham Books.
- Ukkonen-Mikkola, T., Isotalo, S., Chaudhuri, S., Salminen, J., Merjovaara, O., Lindén, C., & Rutanen, N. (2024). With sensitive eyes: ECEC teachers' visual gaze and related reflections on pedagogical actions in toddler groups using eye-tracking glasses. *Frontline Learning Research, 12*(2), 70-98. <https://doi.org/10.14786/flr.v12i2.1153>
- Van Huizen, T., Leseman, P., Oudgenoeg-Paz, O., Francot, R., Yurdakul, E., & Tiliopoulou, V. (2024). *EVENING tussentijdsrapport, maart 2024*.
- Vitiello, V. E., Booren, L. M., Downer, J. T., & Williford, A. P. (2012). Variation in children's classroom engagement throughout a day in preschool: Relations to classroom and child factors. *Early Childhood Research Quarterly, 27*, 210–220. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.08.005>

Appendix 1

Achtergrond en definitie Welbevinden

De LKK maakt gebruik van verschillende kwaliteitsinstrumenten, zowel op groepsniveau als op het niveau van individuele kinderen. Om het welbevinden van kinderen te meten, werd van 2017 tot en met 2019 gebruik gemaakt van de Leuven Welbevinden schaal. Uit een verkenning van de kwaliteitsinstrumenten die gebruikt worden bij de LKK, blijkt dat de Leuven Welbevinden en Betrokkenheid schaal weinig samenhang vertoont met de andere meetinstrumenten²¹. De CLASS welbevinden schaal, gebaseerd op enkele indicatoren van de CLASS Toddler en CLASS Pre-K, liet sterkere verbanden zien met de NCKO-schalen en BSO-observatieschalen.

Volgens het kwaliteitsmodel van Riksen-Walraven²² is de proceskwaliteit, oftewel dat wat een kind ervaart in groepsverband en met zichzelf, het fundament van onder andere het welbevinden van kinderen. Zowel de interacties met de materiële omgeving, de andere kinderen in de groep, als de pedagogisch medewerkers zijn hier onderdeel van. Daarom is getracht om dit ook mee te nemen in de operationalisatie en het meten van welbevinden van kinderen. De definitie van welbevinden die daaruit volgt, is de volgende: “Welbevinden betreft in hoeverre een kind zich fijn en op zijn/haar gemak voelt in de groep, in interacties met anderen en met de omgeving. Het gaat hierbij om de verbale en non-verbale omgang met anderen, het uiten van positieve emoties en in hoeverre het kind zich prettig voelt in de omgeving.”

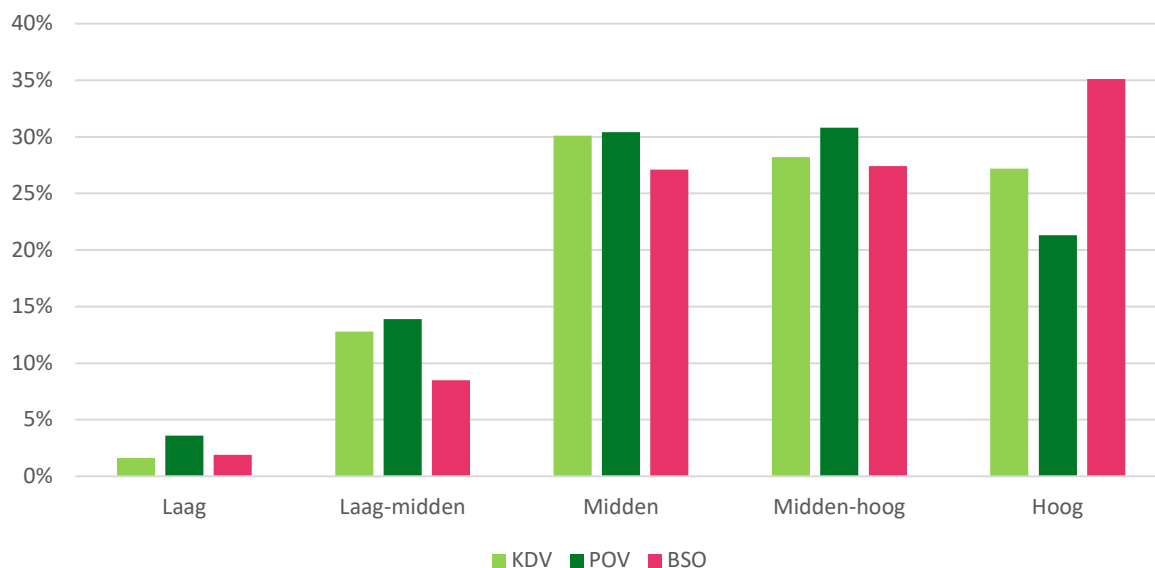
Om deze componenten van welbevinden te kunnen meten, zijn er vier indicatoren van welbevinden gedefinieerd, namelijk: sociale verbintenis met anderen, gemoed en positieve emotionele expressie, afwezigheid van negatieve emotionele expressie en verbintenis met de context. Onder de *sociale verbintenis met anderen* verstaan we in hoeverre een kind openstaat voor anderen en onderdeel is van de groep. Deze indicator is specifiek gericht op hoe een kind reageert op de sociale omgeving. Met betrekking tot de emotionele expressie van kinderen is er gekozen om niet kijken naar een continuüm van emotionele expressie, variërend van negatieve naar neutrale tot positieve emoties. In plaats daarvan wordt er apart gekeken naar zowel de mate van *positieve emotionele expressie* als de *afwezigheid van negatieve emotionele expressie*. Dit onderscheid is gemaakt om meer nuance aan emotionele expressie te kunnen observeren. Er is een verschil tussen kinderen die vlak zijn in hun emotionele expressie en om die reden in de middenrange scores of kinderen die zowel sterkere positieve als negatieve emoties uiten (wat ook uit zou komen op een score in de middenrange wanneer beide samengenomen worden in één schaal). Ten slotte wordt er gekeken naar de *verbintenis met de context*. Het gaat hierbij om in hoeverre een kind zich thuis en op zijn gemak lijkt te voelen in de ruimte en het dagritme van de opvang. Bijvoorbeeld de mate waarin kinderen de ruimte en materialen vrij exploreren en mee kunnen gaan in de routines van de opvang.

²¹ Slot et al. (2021)

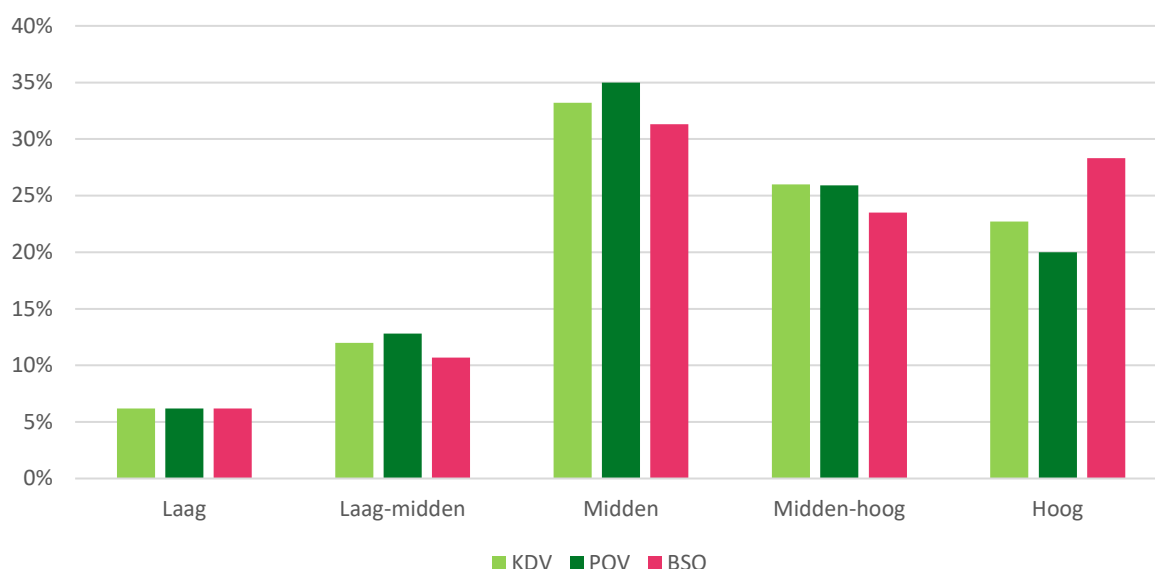
²² Riksen-Walraven (2004)

Frequentieverdeling van de indicatoren

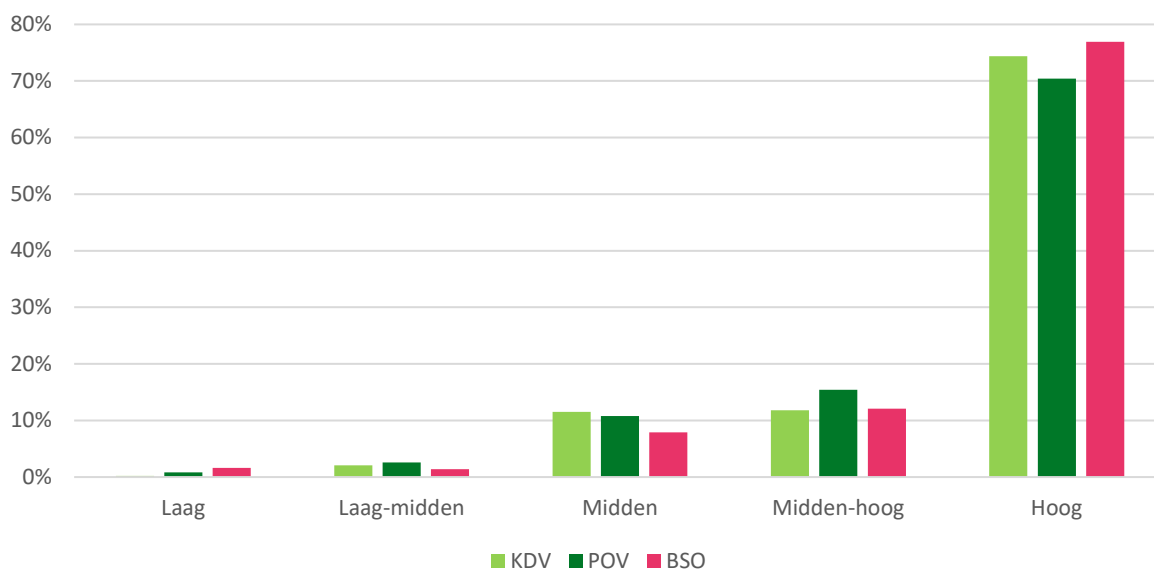
Figuren B1, B2, B3 en B4 laten de frequentieverdeling van de vier indicatoren zien. Hoewel er sprake is van een scheve verdeling en geen normaalverdeling, is er voor drie van de vier indicatoren aardig wat variatie in de scores van kinderen. Er zijn ook kinderen die in de lage of laag-midden range scores. Zoals verwacht is er weinig variatie in de indicator Afwezigheid negatieve emotionele expressie. Maar zo'n 10%-15% van de kinderen laat wel enige negatieve expressie zien en deze variatie is mogelijk wel relevant.

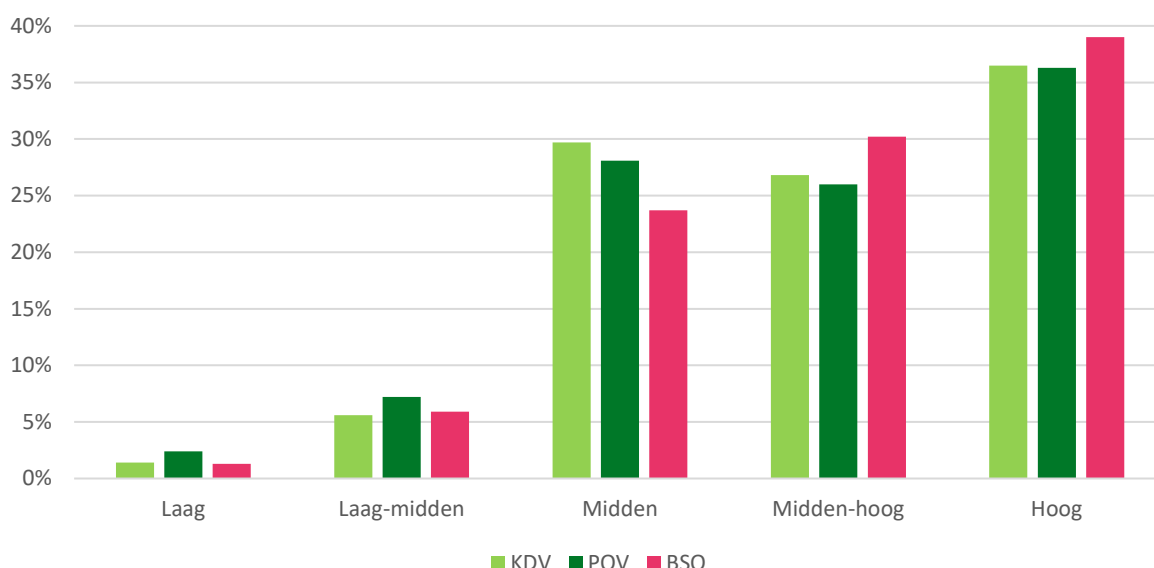
Figuur B1 Frequenties van scores van de indicator Sociale verbintenis.

Figuur B2 Frequenties van scores van de indicator Positieve emotionele expressie.

Figuur B3 Frequenties van scores van de indicator Afwezigheid negatieve emotionele expressie.

Figuur B4 Frequenties van scores van de indicator Verbinding met context.

Betrouwbaarheid en validiteit

Bij het ontwikkelen van een nieuwe schaal of instrument moet onderzocht worden of deze schaal betrouwbaar en valide is. Hieronder volgt een verkenning van de betrouwbaarheid en validiteit van de nieuwe welbevinden schaal. In sommige gevallen zal dit op observatiecyclusniveau gedaan worden, in andere gevallen op videoniveau of groepsniveau. Dit is het gevolg van het gebruik van verschillende meetinstrumenten die ofwel op observatieniveau, videoniveau of alleen op groepsniveau te vergelijken zijn.

Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van een schaal zegt iets over de mate waarin het construct coherent gemeten is. Welbevinden wordt gemeten aan de hand van vier indicatoren, dus de vraag is of

deze indicatoren voldoende met elkaar samenhangen om één overkoepelend construct te meten. De betrouwbaarheid wordt vastgesteld door de interne consistentie van de schaal te bepalen met Cronbach's alpha. Deze waarden zijn voldoende voor alle opvangsoorten ($\alpha=.75$ voor de kinderdagopvang, $\alpha=.77$ voor de peuteropvang en $\alpha=.79$ voor de buitenschoolse opvang). Dit duidt erop dat de verschillende aspecten voldoende goed met elkaar samenhangen en daarmee een onderliggend construct meten, in dit geval welbevinden.

Begripsvaliditeit

Belangrijk bij het ontwikkelen van een nieuwe schaal of instrument is dat je meet wat je wil meten, ook wel validiteit genoemd. Op basis van theorie en eerder onderzoek hebben we het construct Welbevinden gedefinieerd en vervolgens geoperationaliseerd, dus meetbaar gemaakt. Om te bepalen of de schaal meet wat het beoogt te meten, bekijken we verschillende aspecten van de validiteit. Voor de begripsvaliditeit wordt eerst gekeken naar de correlatie tussen de welbevinden schaal en de Leuven schaal voor Welbevinden, en een maat voor welbevinden op basis van de CLASS Toddler en CLASS Pre-K. Vervolgens wordt met de inCLASS Toddler en inCLASS Pre-K bekeken of de schaal voldoende convergent is, dus correleert met andere aspecten waar je dit van verwacht. Bijvoorbeeld de Welbevinden indicator *afwezigheid van negatieve emoties* zou samen moeten hangen met de mate waarin kinderen conflicten hebben volgens de inCLASS. Verder moet de schaal voldoende differentiëren. Dat kan betekenen dat de schaal andere patronen laten zien afhankelijk van opvangsoort, dus voor verschillende leeftijden.

Leuven Welbevinden schaal

De correlatie tussen de nieuwe welbevinden schaal en de Leuven Welbevinden schaal is bekeken voor de verschillende opvangtypen (zie Tabel B9). Er blijkt geen significante samenhang voor de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang. Voor de peuteropvang blijkt er wel een kleine significante correlatie tussen beide constructen.

Tabel B1 Relaties tussen verschillende meetmethoden van welbevinden.

	KDV			POV			BSO		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1. Nieuwe welbevinden schaal	-			-			-		
2. Leuven Welbevinden	-.09 (n=41)	-		.14* (n=190)	-		-.01 (n=173)	-	
3. Welbevinden obv CLASS	.07 (n=485)	.08 (n=489)	-	.08* (n=1028)	.15*** (n=868)	-	.05 (n=693)	-.19*** (n=717)	-

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Welbevinden op basis van de CLASS

In een rapport over de verkenning van de kwaliteitsinstrumenten die gebruikt worden voor de LKK is er naar welbevinden gekeken op basis van constructen afgeleid van de CLASS²³. In eerdere analyses liet welbevinden gebaseerd op de CLASS relaties zien met de andere (observatie) instrumenten en brede kwaliteitsconstructen. Voor zowel de kinderdagopvang

²³ Slot et al. (2021)

als de buitenschoolse opvang geldt dat er geen significante relatie is tussen de nieuwe welbevinden schaal en welbevinden zoals gemeten op basis van de CLASS (zie Tabel B1). Voor de peuteropvang hangt de nieuwe welbevinden schaal wel samen met welbevinden zoals gemeten op basis van de CLASS.

InCLASS Toddler en inCLASS Pre-K

In Tabel B2 staan de relaties tussen de inCLASS Toddler en de nieuwe welbevinden schaal zoals gemeten in de kinderdagopvang. De correlaties zijn berekend op observatiecyclus niveau. Zowel de welbevinden schaal als geheel als de aparte indicatoren zijn meegenomen. Over het algemeen hangt de nieuwe welbevinden schaal matig tot sterk samen met de dimensies van de inCLASS Toddler.

Er is altijd sprake van methoden gebonden correlatie als verschillende aspecten zijn beoordeeld in één observatiecyclus door dezelfde observator. Dit is voor de nieuwe welbevinden schaal en de inCLASS ook het geval. Maar er is wel sprake van differentiatie. Sommige aspecten van welbevinden hangen sterker samen met bepaalde dimensies uit de inCLASS, wat een ondersteuning is voor de validiteit van de nieuwe schaal.

Zo hangt de indicator *afwezigheid van negatieve emoties*, zoals verwacht, het sterkst samen met de conflict dimensies en zelfregulatie van de inCLASS. Dus een kind dat meer negatieve emoties toont, heeft meer conflicten met de medewerker en/of andere kinderen en heeft een lagere zelfregulatie. De indicatoren *positieve emotionele expressie* en *sociale verbintenis* hangen het sterkst samen met de inCLASS dimensies die relationele en communicatieve interacties met de medewerker of met andere kinderen uitdrukken. De betrokkenheid van kinderen, op basis van de inCLASS, is gerelateerd aan de mate waarin kinderen zich verbonden voelen met anderen en met de context. Dus kinderen die zich vrij durven te bewegen in de groep, gebruik maken van de ruimte, openstaan voor contact met andere kinderen en medewerkers, zijn meer betrokken in spel en (routine) activiteiten.

Tabel B2 Relaties tussen de inCLASS dimensies en Welbevinden schaal in de kinderdagopvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
Positieve interactie met de medewerker	.53** (n=485)	.49** (n=485)	.48** (n=485)	0.10* (n=485)	.38** (n=485)
Communicatieve interactie met de medewerker	.53** (n=485)	.51** (n=485)	.39** (n=485)	.17** (n=485)	.38** (n=485)
Conflicten met de medewerker	-.06 (n=485)	.00 (n=485)	-.30 (n=485)	-.19** (n=485)	.02 (n=485)
Prosociale interacties met peers	.54** (n=485)	.58** (n=485)	.50** (n=485)	.11* (n=485)	.39** (n=485)
Communicatieve interacties met peers	.44** (n=485)	.44** (n=485)	.40** (n=485)	.12** (n=485)	.26** (n=485)
Assertiviteit ten aanzien van peers	.43** (n=485)	.41** (n=485)	.36** (n=485)	.12** (n=485)	.30** (n=485)
Conflicten met peers	-.11* (n=485)	-.02 (n=485)	-.07 (n=485)	-.28** (n=485)	-.06 (n=485)
Betrokkenheid in spel/activiteiten	.55** (n=485)	.57** (n=485)	.39** (n=485)	.12** (n=485)	.51** (n=485)
Zelfstandigheid	.41** (n=485)	.35** (n=485)	.33** (n=485)	.14** (n=485)	.34** (n=485)
Zelfregulatie	.14** (n=485)	.08 (n=485)	.02 (n=485)	.17** (n=485)	.15** (n=485)

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

In Tabel B3 staan de relaties tussen de inCLASS Toddler en de nieuwe welbevinden schaal zoals gemeten in de peuteropvang. De relaties tussen de welbevinden schaal en de inCLASS Toddler dimensies laten in de peuteropvang een vergelijkbaar patroon zien als in de kinderopvang. Echter, is de relatie tussen de nieuwe welbevinden schaal en *conflicten met peers* voor de peuteropvang niet significant.

Ook op het niveau van de indicatoren zijn de correlaties voor de peuteropvang vergelijkbaar met de correlaties voor de kinderdagopvang. Ook in de peuteropvang hangt *afwezigheid van negatieve emotionele expressie* samen met de conflict dimensies van de inCLASS, maar ook met de zelfregulatie van kinderen. Dus kinderen die minder negatieve emoties uiten, laten een betere zelfregulatie zien in de groep. *Sociale verbintenis* hangt ook in de peuteropvang sterk samen met de kwaliteit van interacties met de medewerker en andere kinderen. Vergelijkbaar met de kinderdagopvang zijn de indicatoren *verbintenis met de context* en *sociale verbintenis* gerelateerd aan de betrokkenheid van kinderen in spel of (routine) activiteiten.

Tabel B3 Relaties tussen de inCLASS dimensies en Welbevinden schaal in de peuteropvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
Positieve interactie met de medewerker	.58** (n=1028)	.56** (n=1028)	.54** (n=1028)	.18** (n=1028)	.41** (n=1028)
Communicatieve interactie met de medewerker	.55** (n=1028)	.52** (n=1028)	.51** (n=1028)	.22** (n=1028)	.41** (n=1028)
Conflicten met de medewerker	-.11** (n=1028)	-.08* (n=1028)	-.03 (n=1028)	-.20** (n=1028)	-0.05 (n=1028)
Prosociale interacties met peers	.53** (n=1028)	.57** (n=1028)	.51** (n=1028)	.16** (n=1028)	.39** (n=1028)
Communicatieve interacties met peers	.43** (n=1028)	.47** (n=1028)	.43** (n=1028)	.13** (n=1028)	.31** (n=1028)
Assertiviteit ten aanzien van peers	.41** (n=1028)	.45** (n=1028)	.41** (n=1028)	.10** (n=1028)	.31** (n=1028)
Conflicten met peers	-.03 (n=1028)	.03 (n=1028)	.02 (n=1028)	-.25** (n=1028)	.03 (n=1028)
Betrokkenheid in spel/activiteiten	.61** (n=1028)	.54** (n=1028)	.48** (n=1028)	.21** (n=1028)	.55** (n=1028)
Zelfstandigheid	.49** (n=1028)	.45** (n=1028)	.40** (n=1028)	.20** (n=1028)	.44** (n=1028)
Zelfregulatie	.09** (n=1026)	.03 (n=1026)	-.05 (n=1026)	.28** (n=1026)	.11** (n=1026)

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

In Tabel B4 staan de relaties tussen de inCLASS Pre-K en de nieuwe welbevinden schaal zoals gemeten in de buitenschoolse opvang. De relaties tussen de welbevinden schaal en de inCLASS Pre-K dimensies laten voor de buitenschoolse opvang een ander patroon zien ten opzichte van de kinderdag- en de peuteropvang. Waar er in de kinderdag- en de peuteropvang hoge correlaties zijn tussen de welbevinden schaal en positieve interacties met de medewerker, is deze correlatie voor de buitenschoolse opvang minder sterk. Welbevinden blijkt in de buitenschoolse opvang met name samen te gaan met positieve interacties met leeftijdsgenoten. De nieuwe welbevinden schaal hangt niet samen met de conflict dimensies uit de inCLASS en ook niet met zelfregulatie.

Op het niveau van de indicatoren zijn de patronen vergelijkbaar met de welbevinden schaal in zijn geheel, al zijn de correlaties over het algemeen zwakker. Met name de correlaties tussen de inCLASS dimensies en de indicator *afwezigheid van negatieve emotionele expressie* zijn zwak, maar wel significant. Alle indicatoren van welbevinden hangen het sterkst samen met de mate waarin een kind prosociale interacties heeft met peers. De indicatoren die weergegeven in welke mate een kind zich verbonden voelt met de sociale en materiële context

blijken het sterkst te correleren met de individuele interacties die kinderen hebben met leeftijdsgenoten.

Tabel B4 Relaties tussen de inCLASS dimensies en Welbevinden schaal in de buitenschoolse opvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
Positieve interactie met de medewerker	.36** (n=693)	.33** (n=693)	.35** (n=693)	.13** (n=693)	.26** (n=693)
Communicatieve interactie met de medewerker	.40** (n=693)	.37** (n=693)	.33** (n=693)	.15** (n=693)	.30** (n=693)
Conflicten met de medewerker	-.00 (n=693)	.03 (n=693)	.05 (n=693)	-.12** (n=693)	.01 (n=693)
Prosociale interacties met peers	.65** (n=693)	.65** (n=693)	.59** (n=693)	.31** (n=693)	.50** (n=693)
Communicatieve interacties met peers	.58** (n=693)	.61** (n=693)	.51** (n=693)	.24** (n=693)	.44** (n=693)
Assertiviteit ten aanzien van peers	.49** (n=693)	.54** (n=693)	.46** (n=693)	.17** (n=693)	.41** (n=693)
Conflicten met peers	-.03 (n=693)	.03 (n=693)	.01 (n=693)	-.18** (n=693)	.05 (n=693)
Betrokkenheid in spel/activiteiten	.48** (n=693)	.43** (n=693)	.40** (n=693)	.21** (n=693)	.47** (n=693)
Zelfstandigheid	.41** (n=693)	.33** (n=693)	.32** (n=693)	.21** (n=693)	.36** (n=693)
Zelfregulatie	.02 (n=693)	-.04 (n=693)	-.06 (n=693)	.14** (n=693)	.03 (n=693)

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Criterionvaliditeit

Criterionvaliditeit zegt iets over de mate waarin een schaal samenhangt met andere constructen, zoals maten voor groeps kwaliteit. Voor een eerste verkenning van de criteriumvaliditeit van de nieuwe welbevinden schaal is er gekeken naar de correlatie tussen de CLASS Toddler, CLASS Pre-K en de NCKO-interactieschalen.

CLASS Toddler en CLASS Pre-K

De correlaties tussen de nieuwe welbevinden schaal en de CLASS Toddler en CLASS Pre-K staan voor de kinderdagopvang in Tabel B5. De indicator sociale verbintenis hangt samen met de positieve sfeer in de groep en de sensitiviteit van de pedagogisch medewerker. Verder laten kinderen minder negatieve emoties zien wanneer medewerkers meer aandacht hebben voor de interesses en ideeën van kinderen. De indicator verbintenis met de context hangt samen met de positieve sfeer in de groep, de gemiddelde educatieve kwaliteit en de aandacht voor groeps socialisatie. Voor de peuteropvang blijken er geen significante relaties met de CLASS, zie Tabel B6.

Tabel B5 Relaties tussen de CLASS Toddler en Welbevinden schaal in de kinderopvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
CLASS Emotioneel					
Positieve sfeer	.06 (n=485)	.09* (n=485)	-.00 (n=485)	.05 (n=485)	.09* (n=485)
Negatieve sfeer (R)	.05 (n=485)	.01 (n=485)	.03 (n=485)	.04 (n=485)	.04 (n=485)
Sensitiviteit	.09 (n=485)	.11* (n=485)	.03 (n=485)	.03 (n=485)	.08* (n=485)
Kindperspectief	.02 (n=485)	.03 (n=485)	-.01 (n=485)	.10* (n=485)	.08* (n=485)
Begeleiding gedrag	.01 (n=485)	.01 (n=485)	.01 (n=485)	-.02 (n=485)	.03 (n=485)
Gemiddelde emotionele kwaliteit	.06 (n=485)	.07 (n=485)	.01 (n=485)	.06 (n=485)	.09* (n=485)
CLASS Educatief					
Faciliteren leren en ontwikkeling	.02 (n=485)	.05 (n=485)	.00 (n=485)	.08* (n=485)	.10* (n=485)
Kwaliteit feedback	-.01 (n=485)	.03 (n=485)	-.00 (n=485)	.04 (n=485)	.04 (n=485)
Taalstimulering	.04 (n=485)	.08* (n=485)	.03 (n=485)	.07 (n=485)	.09* (n=485)
Gemiddelde educatieve kwaliteit	.02 (n=485)	.05 (n=485)	.01 (n=485)	.07 (n=485)	.08* (n=485)
Groepsocialisatie					
Groepsocialisatie	.03 (n=444)	.04 (n=444)	.01 (n=444)	-.04 (n=444)	.09* (n=444)

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B6 Relaties tussen de CLASS Toddler en Welbevinden schaal in de peuteropvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
CLASS Emotioneel					
Positieve sfeer	.04 (n=1028)	.03 (n=1028)	.05 (n=1028)	-.02 (n=1028)	.00 (n=1028)
Negatieve sfeer (R)	-.05 (n=1028)	-.05 ⁺ (n=1028)	-.06 ⁺ (n=1028)	.03 (n=1028)	-.02 (n=1028)
Sensitiviteit	.05 ⁺ (n=1028)	.04 (n=1028)	.05 (n=1028)	.02 (n=1028)	.03 (n=1028)
Kindperspectief	.02 (n=1028)	.02 (n=1028)	.01 (n=1028)	-.01 (n=1028)	.04 (n=1028)
Begeleiding gedrag	.02 (n=1028)	.00 (n=1028)	-.01 (n=1028)	.03 (n=1028)	.03 (n=1028)
Gemiddelde emotionele kwaliteit	.04 (n=1028)	.02 (n=1028)	.02 (n=1028)	.01 (n=1028)	.03 (n=1028)
CLASS Educatief					
Faciliteren leren en ontwikkeling	.04 (n=1028)	.05 (n=1028)	.04 (n=1028)	.02 (n=1028)	.03 (n=1028)
Kwaliteit feedback	.03 (n=1028)	.01 (n=1028)	.05 (n=1028)	.02 (n=1028)	.01 (n=1028)
Taalstimulering	.01 (n=1028)	.00 (n=1028)	.02 (n=1028)	.00 (n=1028)	.02 (n=1028)
Gemiddelde educatieve kwaliteit	.03 (n=1028)	.02 (n=1028)	.05 (n=1028)	.02 (n=1028)	.02 (n=1028)
Groepssocialisatie					
Groepssocialisatie	-.03 (n=838)	.01 (n=838)	-.01 (n=838)	-.00 (n=838)	-.03 (n=838)

⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

In de buitenschoolse opvang laten kinderen meer negatieve emoties zien wanneer pedagogisch medewerkers gericht bezig zijn hun ontwikkeling te bevorderen middels feedback of taalstimulering, zie Tabel B7. Verder laten ze meer positieve emoties zien wanneer er aandacht is voor hun eigen inbreng en interesses.

Tabel B7 Relaties tussen de CLASS Pre-K en Welbevinden schaal in de buitenschoolse opvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
CLASS Emotioneel					
Positieve sfeer	.05 (n=693)	.01 (n=693)	.02 (n=693)	-.04 (n=693)	-.01 (n=693)
Negatieve sfeer (R)	.07 (n=693)	.05 (n=693)	.04 (n=693)	.09* (n=693)	.03 (n=693)
Sensitiviteit	.06 (n=693)	.02 (n=693)	.05 (n=693)	-.06 (n=693)	.02 (n=693)
Kindperspectief	.07* (n=693)	.03 (n=693)	.10* (n=693)	.01 (n=693)	.05 (n=693)
Begeleiding gedrag	.04 (n=693)	.01 (n=693)	.04 (n=693)	-.00 (n=693)	.01 (n=693)
Gemiddelde emotionele kwaliteit	.07* (n=693)	.03 (n=693)	.06 (n=693)	-.02 (n=693)	.02 (n=693)
CLASS Educatief					
Productiviteit	.02 (n=693)	.01 (n=693)	.02 (n=693)	.00 (n=693)	-.05 (n=693)
Educatieve werkvormen	.05 (n=693)	.03 (n=693)	.02 (n=693)	.02 (n=693)	.04 (n=693)
Conceptontwikkeling	.04 (n=693)	.05 (n=693)	.02 (n=693)	-.01 (n=693)	.04 (n=693)
Kwaliteit feedback	.04 (n=693)	.02 (n=693)	.02 (n=693)	-.12** (n=693)	-.03 (n=693)
Taalstimulering	-.00 (n=693)	-.03 (n=693)	-.02 (n=693)	-.12** (n=693)	-.04 (n=693)
Gemiddelde educatieve kwaliteit	.04 (n=693)	.02 (n=693)	.02 (n=693)	-.07* (n=693)	-.01 (n=693)
Groepsocialisatie					
Groepsocialisatie	.07 (n=520)	.07 (n=520)	.05 (n=520)	.02 (n=520)	.05 (n=520)

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

NCKO-interactievaardigheden

In Tabel B8 zijn de correlaties tussen de nieuwe welbevinden schaal en de NCKO-interactieschalen voor de kinderdagopvang opgenomen. Kinderen hebben een hoger welbevinden wanneer pedagogisch medewerkers sensitiever reageren en meer structuur bieden en grenzen stellen. Ook als pedagogisch medewerkers meer praten en uitleggen en de ontwikkeling van kinderen meer stimuleren, is het welbevinden hoger. Het gaat in deze relaties vooral om de mate waarin kinderen zich sociaal verbonden voelen met de groep en op hun gemak zijn in de fysieke (groeps)context.

Tabel B8 Relaties tussen de NCKO-interactieschalen en Welbevinden schaal in de kinderdagopvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
Sensitieve responsiviteit	.09* (n=485)	.11* (n=485)	.04 (n=485)	.02 (n=485)	.08 ⁺ (n=485)
Respect voor autonomie	.02 (n=485)	.04 (n=485)	-.03 (n=485)	.01 (n=485)	.03 (n=485)
Structureren en grenzen stellen	.16*** (n=449)	.14** (n=449)	.14** (n=449)	.03 (n=449)	.11* (n=449)
Praten en uitleggen	.13** (n=485)	.12** (n=485)	.05 (n=485)	.03 (n=485)	.09 ⁺ (n=485)
Ontwikkelingsstimulering	.10* (n=485)	.11* (n=485)	.04 (n=485)	.03 (n=485)	.08 ⁺ (n=485)
Begeleiding van interacties	.08 (n=485)	.07 (n=485)	.00 (n=485)	-.03 (n=485)	.02 (n=485)

⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

In Tabel B9 zijn de correlaties tussen de nieuwe welbevinden schaal en de NCKO-schalen voor de peuteropvang opgenomen. Hier zijn alleen de mate waarin de pedagogisch medewerkers respect hebben voor de autonomie van kinderen en structureren en grenzen stellen van belang voor het welbevinden van kinderen.

Tabel B9 Relaties tussen de NCKO-interactieschalen en Welbevinden schaal in de peuteropvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
Sensitieve responsiviteit	.04 (n=1019)	.01 (n=1019)	.05 ⁺ (n=1019)	.02 (n=1019)	-.01 (n=1019)
Respect voor autonomie	.06* (n=1019)	.03 (n=1019)	.05 (n=1019)	.02 (n=1019)	.04 (n=1019)
Structureren en grenzen stellen	.08* (n=1015)	.08* (n=1015)	.08* (n=1015)	.05 (n=1015)	.07* (n=1015)
Praten en uitleggen	.04 (n=1019)	.02 (n=1019)	.05 (n=1019)	.02 (n=1019)	.02 (n=1019)
Ontwikkelingsstimulering	.02 (n=1019)	-.01 (n=1019)	.00 (n=1019)	.04 (n=1019)	.00 (n=1019)
Begeleiding van interacties	-.00 (n=1019)	.01 (n=1019)	.01 (n=1019)	-.03 (n=1019)	-.00 (n=1019)

⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

De correlaties tussen de welbevinden schaal en de NCKO-schalen buitenschoolse opvang staan in Tabel B10. Zo laten kinderen minder sociale verbintenis of verbintenis met de context zien wanneer medewerkers sterk de regie nemen in de interacties. Maar het op goede wijze begeleiden van de interacties tussen kinderen hangt wel positief samen met welbevinden, inclusief de positieve emoties, de sociale verbinding en verbinding met de context.

Tabel B10 Relaties tussen de NCKO-interactieschalen en Welbevinden schaal in de buitenschoolse opvang.

	Welbevinden totaal	Sociale verbintenis	Positieve emotionele expressie	Afwezigheid negatieve emotionele expressie	Verbintenis met de context
Emotionele ondersteuning	.01 (n=687)	.02 (n=687)	.03 (n=687)	.01 (n=687)	.02 (n=687)
Autonomie	.02 (n=687)	.03 (n=687)	.00 (n=687)	.03 (n=687)	-.01 (n=687)
Regie en leiding	-.05 (n=687)	-.08* (n=687)	-.05 (n=687)	-.05 (n=687)	-.08* (n=687)
Praten en uitleggen	-.03 (n=679)	-.01 (n=679)	-.03 (n=679)	-.04 (n=679)	-.02 (n=679)
Ontwikkelingsstimulering	.01 (n=679)	.02 (n=679)	-.01 (n=679)	-.02 (n=679)	.01 (n=679)
Begeleiding van interacties	.09* (n=679)	.10* (n=679)	.09* (n=679)	.04 (n=679)	.09* (n=679)

⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Conclusie

Op basis van deze eerste analyses zijn er positieve aanwijzingen dat de nieuwe schaal voor welbevinden betrouwbaar en valide is, maar meer onderzoek is wenselijk om dit beter te kunnen staven. De eerste resultaten laten kleine positieve verbanden zien met andere instrumenten die welbevinden meten. Er moet worden bedacht dat de inhoudelijke definities van welbevinden maar deels overlappend waren in de gebruikte instrumenten. In het nieuwe construct welbevinden is getracht een meer contextuele benadering te gebruiken om zo een beeld te krijgen van het 'welbevinden van kinderen in context' als maat voor kwaliteit gezien vanuit het perspectief van het kind.

Het nieuwe welbevinden construct lijkt toepasbaar en sensitief voor gebruik bij kinderen van verschillende leeftijden. Zo blijken er verschillende patronen voor de kinderdag- peuter- en buitenschoolse opvang voor de relaties met andere instrumenten. Voor de kinderdagopvang en peuteropvang blijken vooral de individuele interacties met medewerkers van belang voor hun welbevinden. Een fijne, positieve sfeer met weinig tot geen negativiteit waarin een duidelijke structuur wordt geboden met veel aandacht voor de brede ontwikkeling van kinderen draagt bij aan de mate waarin een kind zich op zijn gemak voelt in de groep. Voor de kinderdagopvang bleek daarnaast het belang van groepsgerichte interacties. Het welbevinden van kinderen was hoger in groepen waar medewerkers de interacties tussen kinderen bevorderen.

Vergeleken met de Leuven schaal biedt de nieuwe welbevinden schaal enkele voordelen. Ten eerste is er een verschil in de scoringsprocedure. Voor de Leuven schaal wordt er per situatie (o.b.v. een video) die 15 minuten duurt één groepsscore voor welbevinden toegekend op basis van 15 individuele kindscores gebaseerd op 1 minuut. De nieuwe welbevinden schaal werkt volgens de inCLASS systematiek waarbij er per situatie (van ongeveer 10 minuten) meerdere kinderen worden geobserveerd. Op deze manier worden er meer gegevens verzameld van verschillende kinderen. Zoals uit de analyses naar voren kwam, blijkt dan dat de variatie tussen kinderen groot kan zijn, zelfs binnen dezelfde situatie. Dus om een goed beeld te krijgen van de individuele ervaringen van kinderen lijkt de nieuwe schaal meer geschikt.

Ten tweede, is het concept welbevinden iets anders gedefinieerd waarbij de rol van de context ook is meegenomen. In de Leuven schaal ligt de nadruk op wat het kind laat zien aan (non)verbale en expressieve uitingen van welbevinden. In de nieuwe schaal wordt daarnaast gekeken naar de rol van de sociale en fysieke context. De verschillende analyses hebben laten zien dat de indicatoren (vier in totaal) samen een goed construct vormen. Daarnaast geeft het een beter beeld van welke kwaliteitsaspecten op groepsniveau van belang zijn voor verschillende aspecten van welbevinden.

Appendix 2

Tabel B11 Samenhang tussen de CLASS Toddler, speel/werkhouding en gedrag in de groep in de kinderdagopvang.

	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
CLASS Emotioneel		
Positieve sfeer	.06 ⁺ (n=933)	-.01 (n=933)
Negatieve sfeer (R)	.04 (n=933)	.04 (n=933)
Sensitiviteit	.07* (n=933)	.02 (n=933)
Kindperspectief	.03 (n=933)	.02 (n=933)
Begeleiding gedrag	.03 (n=933)	.03 (n=933)
Gemiddelde emotionele kwaliteit	.06 ⁺ (n=933)	.02 (n=933)
CLASS Educatief		
Faciliteren leren en ontwikkeling	.05 (n=933)	-.03 (n=933)
Kwaliteit feedback	.02 (n=933)	.04 (n=933)
Taalstimulering	.03 (n=933)	.02 (n=933)
Gemiddelde educatieve kwaliteit	.04 (n=933)	.01 (n=933)
Groepssocialisatie		
Groepssocialisatie	.01 (n=444)	.05 (n=444)

⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B12 Samenhang tussen de CLASS Toddler, speel/werkhouding en gedrag in de groep in de peuteropvang.

	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
CLASS Emotioneel		
Positieve sfeer	.04 (n=1706)	.00 (n=1706)
Negatieve sfeer (R)	-.00 (n=1706)	.08*** (n=1706)
Sensitiviteit	.07** (n=1706)	.01 (n=1706)
Kindperspectief	.01 (n=1706)	-.04 (n=1706)
Begeleiding gedrag	.02 (n=1706)	.07** (n=1706)
Gemiddelde emotionele kwaliteit	.04 (n=1706)	.02 (n=1706)
CLASS Educatief		
Faciliteren leren en ontwikkeling	.02 (n=1706)	-.04+ (n=1706)
Kwaliteit feedback	.00 (n=1706)	-.06* (n=1706)
Taalstimulering	.01 (n=1706)	-.02 (n=1706)
Gemiddelde educatieve kwaliteit	.01 (n=1706)	-.04+ (n=1706)
Groepssocialisatie		
Groepssocialisatie	-.05 (n=838)	-.05 (n=838)

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B13 Samenhang tussen de CLASS Pre-K, speel/werkhouding en gedrag in de groep in de buitenschoolse opvang.

	Speel/werkhouding	Gedrag in de groep
CLASS Emotioneel		
Positieve sfeer	.07* (n=1237)	.05+ (n=1237)
Negatieve sfeer (R)	.01 (n=1237)	.21*** (n=1237)
Sensitiviteit	.07* (n=1237)	.00 (n=1237)
Kindperspectief	.13*** (n=1237)	.00 (n=1237)
Begeleiding gedrag	.06 (n=1237)	.08** (n=1237)
Gemiddelde emotionele kwaliteit	.09*** (n=1237)	.06+ (n=1237)
CLASS Educatief		
Productiviteit	.12*** (n=1237)	.04 (n=1237)
Educatieve werkvormen	.07* (n=1237)	.08** (n=1237)
Conceptontwikkeling	.07* (n=1237)	.03 (n=1237)
Kwaliteit feedback	.03 (n=1237)	.07* (n=1237)
Taalstimulering	.01 (n=1237)	.03 (n=1237)
Gemiddelde educatieve kwaliteit	.08** (n=1237)	.07* (n=1237)
Groepssocialisatie		
Groepssocialisatie	-.02 (n=520)	-.05 (n=520)

+ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Colofon

Titel	Ervaringen van kinderen in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang. Gecombineerde metingen 2017-2023
Auteur	Pauline Slot, Merel Bredeveld, Vaso Tiliopoulou, Bodine Romijn, IJsbrand Jepma, Paulien Muller & Paul Leseman
Datum	December 2024
Project	LKK 2021-2025

Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang

 (030) 232 62 00

 info@monitorlkk.nl

 www.monitorlkk.nl

Universiteit Utrecht

